

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: Mezinárodní obchod

Ekonomické vztahy Portugalska a Brazílie

(bakalářská práce)

Autor: Oliver Kunc

Vedoucí práce: Ing. Ludmila Štěrbová, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a vyznačil všechny citace z pramenů.

V Praze dne

.....
podpis studenta

Poděkování:

Rád bych tímto poděkoval vedoucí bakalářské práce Ing. Ludmile Štěrbové CSc. za cenné rady, připomínky a metodické vedení.

Obsah

Seznam použitých zkratk	ii
Seznam tabulek	iv
Seznam grafů	iv
Úvod	1
1. Obecně-ekonomická charakteristika Portugalska a Brazílie	3
1.1 Obecně-ekonomická charakteristika Portugalska	3
1.2 Obecně-ekonomická charakteristika Brazílie	7
1.3 Brazílie a Portugalsko – je jazyk důležitý pro jejich vzájemný obchod?	10
2. Evropská unie a Mercosur	12
2.1 Portugalsko jako člen ES/EU	12
2.2 Brazílie jako člen Mercosuru	14
2.3 ES/EU a Latinská Amerika	16
2.4 Jednání EU-Mercosur o vytvoření zóny volného obchodu	18
3. Obchodní vztahy mezi Portugalskem a Brazílií	22
3.1 Historie ekonomických vztahů Portugalska a Brazílie	22
3.2 Vzájemné obchodní vztahy Portugalska a Brazílie mezi léty 2007–2011	26
3.2.1 Vzájemný obchod se zbožím	26
3.2.2 Vzájemný obchod se službami	32
3.2.3 Přímé zahraniční investice	33
3.2.4 Shrnutí a očekávaný vývoj	34
Závěr	36
Seznam použitých zdrojů:	38
Přílohy	

Seznam použitých zkratk

AICEP	Portugalská agentura pro zahraniční obchod a investice
BRIC	Brazílie, Rusko, Indie, Čína
CACM	Středoamerický společný trh
CPLP	Společenství portugalsky mluvících zemí
EHS	Evropské hospodářské společenství
ES	Evropská společenství
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
EU	Evropská unie
EUR	euro, společná evropská měna
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
GATT	Všeobecná dohoda o clech a obchodu
HDP	hrubý domácí produkt
INE	portugalský Národní statistický úřad
MMF	Mezinárodní měnový fond
NATO	Severoatlantická aliance
NUTS	Nomenklatura územních statistických jednotek
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů

PTE	escudo, bývalá portugalská měna
SITC	Standardní mezinárodní klasifikace zboží
UNCTAD	Konference OSN o obchodu a rozvoji
USD	americký dolar
WB	Světová banka
WTO	Světová obchodní organizace

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Portugalská obchodní bilance v letech 2003, 2007–2011	6
Tabulka č. 2: Přímé zahraniční investice v Brazílii v letech 2006–2011	10
Tabulka č. 3: Portugalský zahraniční obchod se zbožím s Brazílií v letech 1996–2006	25
Tabulka č. 4: Portugalský zahraniční obchod se zbožím s Brazílií v letech 2007–2011	27
Tabulka č. 5: Pozice Portugalska v rámci brazilského obchodu se zbožím 2007–2011	28
Tabulka č. 6: Struktura portugalského exp. do Brazílie dle třídění SITC v letech 2007, 2011.....	29
Tabulka č. 7: Struktura brazilského imp. do Portugalska dle třídění SITC v letech 2007, 2011 ...	30

Seznam grafů

Graf č. 1: Obchodní bilance Portugalska s Brazílií 2005–2011	26
Graf č. 2: Portugalská bilance služeb s Brazílií v letech 2007–2011	32
Graf č. 3: Struktura exportu služeb z Brazílie do Portugalska 2007–2011	33

Úvod

Portugalsko, západoevropská země na březích Atlantického oceánu, patřila v 15. a 16. století díky námořním objevům k nejvlivnějším impériím té doby. Jeho tehdejší sláva a ekonomický rozkvět byly umožněny rozsáhlým bohatstvím, které portugalské kolonie skýtaly. Po druhé světové válce došlo k oslabení koloniálních mocností, jež vedlo k téměř úplné dekolonizaci světa, avšak Portugalsko se snažilo udržet svá zámořská území co nejdéle. Jeho kolonie na africkém území – Angola, Mosambik a Guinea-Bissau, získaly nezávislost až v roce 1975 po pádu Salazarova režimu, který je vnímal jako přirozenou extenzi Portugalska. Na druhou stranu Brazílie, největší země Latinské Ameriky, dosáhla nezávislosti na Portugalsku již v roce 1822. V dnešní době hledíme na Brazílii jako na jednu ze zemí s potenciálem vystřídat současná centra světové ekonomiky, jakými jsou zejména Evropská unie, Spojené státy americké a Japonsko, nejen na předních místech světových obchodních tabulek. Již dnes státy jako Brazílie, dříve vnímané jako ryze rozvojové, zaznamenávají silný ekonomický růst a dotahují se na někdejší neotřesitelné světové velmoci. K urychlení tohoto procesu dohánění tradičních center výrazně napomohla jednak světová finanční a posléze i evropská dluhová krize. Nejenže evropská dluhová krize zapříčinila výrazné oslabení ekonomického růstu Evropské unie jako celku, ale také vnesla do popředí mezinárodního zájmu otázku ohledně její budoucnosti.

Následující bakalářská práce se zabývá ekonomickými vztahy mezi Portugalskem a Brazílií. Pro její účely budou ekonomickými vztahy rozuměny otázky spojené se vzájemným obchodem se zbožím a službami a přímými zahraničními investicemi. Na jedné straně Portugalsko, člen Evropské unie, v současné době hluboce zasažený evropskou dluhovou krizí, na druhé straně Brazílie, někdejší portugalská kolonie na jihoamerickém kontinentu a člen uskupení Mercosur. Obě dvě země spojuje mnohé – společná historie (od objevení Brazílie Pedrem Álvaresem Cabralem v roce 1500 až prakticky po současnost), kultura a jazyk – kulturní dědictví, které vytváří ideální prostředí pro rozvíjení a utužování vzájemných ekonomických vztahů. Pro Evropskou unii představuje blízkost těchto dvou zemí příležitost, jak získat snazší přístup k trhům zemí Latinské Ameriky. Stejně tak pro Brazílii je Portugalsko bránou pro budování výchozí pozice při rozvíjení dalších vztahů s Evropskou unií. Na tomto místě je nutno zdůraznit snahu o vytvoření meziregionální dohody o zóně volného obchodu mezi Evropskou unií a Mercosurem, která by zároveň mohla být impulsem k dalšímu rozvíjení luso-brazílské spolupráce.

Tato bakalářská práce si klade za cíl analyzovat vzájemné obchodně-ekonomické vztahy mezi Portugalskem a Brazílií. Měla by mimo jiné i odpovědět na otázku, co brání sjednání dohody o zóně volného obchodu mezi EU a Mercosurem.

Téma bakalářské práce jsem si vybral jednak vzhledem k mému semestrálnímu pobytu na univerzitě v Portugalsku (ISCTE Business School – University Institute in Lisbon), jednak kvůli perspektivnímu brazilskému vývoji. Hlubší studium vzájemných obchodně-ekonomických vztahů Portugalska a Brazílie se mi jevilo jako vhodné téma pro zpracování bakalářské práce taktéž s ohledem na můj studijní obor, kterým je mezinárodní obchod.

Práce bude sestávat z úvodu, závěru a tří nosných kapitol, které se budou zabývat důležitými aspekty ekonomických vztahů mezi výše uvedenými státy. V první kapitole bude kladen důraz na obecně-ekonomickou charakteristiku obou zemí a jejich postavení ve světové ekonomice, mimo jiné tedy i na to, jaké obchodní partnery vyhledávají a jaké zboží nejčastěji směňují. Druhá kapitola se týká vztahů Evropské Unie a Mercosuru, jejich historie a současnosti. Nabízí přehled o tom, jakým způsobem se v samých počátcích vyvíjela snaha o ekonomickou spolupráci mezi Latinskou Amerikou a Evropou. V jejím závěru je rozebrána problematika snažení o vytvoření dohody mezi Evropskou unií a Mercosurem. Ve třetí kapitole se nejprve věnuji historii obchodních vztahů mezi Portugalskem a Brazílií od jejího osamostatnění v roce 1822. Poté se zaměřuji na vývoj jejich vzájemného obchodu se zbožím a službami a na přímé zahraniční investice v období 2007–2011.

K dosažení cíle mé bakalářské práce použiji deskriptivní metodu, hledání a zpracování statistických dat a jejich analýzu. Co se týče literatury, kombinuji knižní a elektronické zdroje, především pak primární statistické.

1. Obecně-ekonomická charakteristika Portugalska a Brazílie

Tato kapitola se věnuje obecně-ekonomické charakteristice Portugalské republiky (dále jen „Portugalsko“) a Brazílské federativní republiky (dále jen „Brazílie“). Důraz je kladen na postavení obou zemí ve světové ekonomice. Prezentované údaje se vztahují k roku 2011.

1.1 Obecně-ekonomická charakteristika Portugalska

Portugalsko je evropskou zemí ležící spolu se Španělskem a Andorou na Pyrenejském poloostrově. Z geografického hlediska je pro Portugalsko specifická pevninská hranice pouze se Španělskem, která je jednou z nejstarších v Evropě. Nedílnou součástí Portugalska jsou souostroví Madeira a Azory nacházející se v Atlantickém oceánu. Obě tato území nesou status autonomních oblastí od roku 1976, a tudíž mají vlastní regionální vlády, výkonné orgány a zákonodárná shromáždění.

Celková rozloha Portugalska dle INE činí 92 tisíc km² (s Azory a Madeirou včetně)¹ a dle klasifikace Eurostatu je jeho pevninské území rozděleno na 5 statistických jednotek NUTS2: Alentejo, Algarve, Lisabon a údolí řeky Tejo, Střední region a Severní region. Statistické údaje INE ke dni 21. 3. 2011 uvádí, že v Portugalsku žije 10,56 milionů obyvatel. Většina portugalské populace je soustředěna podél pobřeží v pásu rozprostírajícím se od města Viana do Castelo až po Lisabon, který je hlavním městem Portugalska s necelými 600 000 obyvatel. Právě v této pobřežní oblasti je vysoce koncentrována také průmyslová výroba.²

Státním zřízením je parlamentní republika a dnes můžeme mluvit o tzv. III. Portugalské republice, které byla vyhlášena krátce po událostech Karafiátové revoluce z 25. dubna 1974 v Lisabonu.³ Současným portugalským prezidentem je po svém znovuzvolení Aníbal António Cavaco Silva.

¹ INE. *Anuário Estatístico de Portugal 2011* [online]. Lisboa: Instituto Nacional de Estatística, 2012 [cit. 2013-02-27]. ISBN 978-989-25-0178-9. Dostupné z:

http://www.ine.pt/ngt_server/attachfileu.jsp?look_parentBoui=152751680&att_display=n&att_download=y

² INE. *Censos - Resultados definitivos: Portugal 2011* [online]. Lisboa: Instituto Nacional de Estatística, 2012 [cit. 2013-02-27]. ISBN 978-989-25-0181-9. Dostupné z: http://censos.ine.pt/ngt_server/attachfileu.jsp?look_parentBoui=148313382&att_display=n&att_download=y

³ PINTO, António Costa. *Contemporary Portugal: politics, society and culture*. New York: Columbia University Press, 2003. ISBN 08-803-3996-9. S. 146-182.

Portugalsko je členem řady významných světových i regionálních uskupení, které sehrávají důležitou roli zejména při jeho zapojení do světové ekonomiky. Příkladem je např. členství v OSN a jeho přidružených organizacích, OECD, NATO, CPLP (o kterém se zmíním v podkapitole 1.3), MMF, WB, WTO a samozřejmě i Evropské Unii. Poslední dvě zmíněné organizace lze považovat za zásadní v zapojení Portugalska do mezinárodního obchodu. Členství v Evropské Unii, potažmo Evropském společenství, se datuje od roku 1986. V tomto roce se Portugalsko stalo novým členem spolu se svým pyrenejským sousedem Španělskem a tím byl předurčen portugalský ekonomický vývoj. Portugalská ekonomika se otevřela vůči členským zemím EU/ES a do země také plynuly značné prostředky ze strukturálních fondů EU/ES. Ty napomohly vybudovat současnou infrastrukturu a nastartovat nové průmyslové obory, které výrazně přispěly ke zvýšení jeho ekonomického růstu. Portugalsko se tak také mohlo zapojit do třetí fáze formování evropské měnové unie v roce 1999 a s jeho členstvím v EU souvisí mj. i řízení obchodních vztahů s třetími zeměmi na bázi Společné obchodní politiky EU, jež byla Lisabonskou smlouvou začleněna mezi vnější činnosti EU. Od roku 1995 je Portugalsko členem Světové obchodní organizace, přičemž bylo jednou z členských zemí dohody GATT od roku 1962.⁴

Dle oficiálních statistik OECD činil v roce 2011 portugalský HDP v běžných cenách 270 088,4 mil. USD, oproti roku 2010 tak Portugalsko zaznamenalo pokles HDP o 1,6 %, což byl vůbec druhý nejhorší výsledek v rámci celé EU hned za Řeckem. Pokud porovnáme portugalské HDP na hlavu (25 359 USD) s ostatními členskými zeměmi Eurozóny, dojdeme k zjištění, že je hluboko pod jejím průměrem (35 351 USD).⁵

Na tvorbě HDP se v roce 2011 podílel primární sektor 2,6 %, sekundární 23,1 % a terciární sektor 74,4 %. Primární sektor, jemuž dominuje produkce vinné révy a oliv a rybolov, je nucen čelit vysoké konkurenci především ze strany Francie a Španělska. V sekundárním sektoru je jedním z nejvýznamnějších odvětví automobilový průmysl, kdy se v roce 2011 vyrobilo v Portugalsku více než 192 000 automobilů. Jedním z největších producentů je AutoEuropa (Volkswagen, Seat) sídlící ve městě Palmela, jižně od Lisabonu. Významnou pozici si i nadále udržuje i tradiční textilní průmysl, obuvnictví, výroba vín, výroba olivového oleje a zejména produkce korku. V tomto odvětví se Portugalsko dlouhodobě drží na první pozici mezi světovými producenty,

⁴ PINTO, António Costa. *Contemporary Portugal: politics, society and culture*. New York: Columbia University Press, 2003. ISBN 08-803-3996-9. S. 146-182.

⁵ OECD. Economic Outlook No 92 - December 2012 - OECD Annual Projections In: *OECD.Stat* [online]. 2012 [cit. 2013-01-10]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/>

což znamená, že je výrobcem zhruba 53 % z celkové světové produkce korku. Celkem je naprostá většina korku (90 %) vyprodukovaného v Portugalsku určena pro export na zahraniční trhy. Portugalský sektor služeb zaznamenal po začlenění do EU silný růst, a cestovní ruch se tak stal jednou z opor pro portugalskou ekonomiku. To ji řadí k zemím s jedněmi z největších příjmů přepočtených na obyvatele z turistického ruchu na světě. Jedním z negativ portugalské ekonomiky, které jen současná krize prohloubila, je ztráta konkurenceschopnosti, znatelná už po východním rozšíření EU, jež je dána velmi nízkou produktivitou práce ve srovnání s průměrem EU.⁶

Hlavními obchodními partnery Portugalska jsou především země EU, do kterých v roce 2011 vyvezlo 74 % z celkového exportu zboží (tj. 31 910 mil. EUR ze 42 870 mil. EUR). Taktéž více než 73,5 % z celkového zboží importovaného (tj. 43 624 mil. EUR z 59 243 mil. EUR) do Portugalska pocházelo ze zemí EU. Dle platební bilance portugalské centrální banky činila hodnota služeb exportovaných z Portugalska 19 157 mil. EUR a naopak služby v hodnotě 11 413 mil. EUR tato země importovala.⁷

Pokud jde o teritoriální strukturu, byly hlavními příjemci portugalského exportu zboží Španělsko (24,9 %), Německo (13,6 %) a Francie (12,2 %). Brazílie se v tomto žebříčku umístila na desátém místě se 1,4 %. Z hlediska komoditní struktury exportu byly skupinami s nejvyšším podílem: stroje a zařízení (14,3 %), dopravní prostředky (13 %) a kovy (8 %). Zeměmi, které do Portugalska nejvíce importovaly, byly Španělsko (32,3 %), Německo (12,4 %) a Francie (6,8 %) a 2,5 % z veškerého dovozu zboží pocházelo z Brazílie.⁸

⁶ AICEP. *Portugal - Perfil País* [online]. 2012 [cit. 2012-12-17]. Dostupné z: <http://portugalglobal.pt/PT/Biblioteca/Paginas/Detail.aspx?documentId=25bb838f-cf8e-4ed9-8fb7-0ca07abcd81e>

⁷ BANCO DE PORTUGAL. Statistical Bulletin: February 2012 [online]. Banco de Portugal, 2012 [cit. 2012-12-15]. Dostupné z: http://www.bportugal.pt/en-US/Estatisticas/PublicacoesEstatisticas/BolEstatistico/BEAnteriores/Lists/LinksLitsItemFolder/Attachments/137/BEFev12_en.pdf

⁸ INE. *Estatísticas do comércio internacional 2011*. [online]. [Lisboa]: INE, 2012 [cit. 2012-12-15]. ISSN 0873-0687. Dostupné z: http://www.ine.pt/xportal/xmain?xpid=INE&xpgid=ine_publicacoes&PUBLICACOESpub_boui=149565242&PUBLICACOESstema=00&PUBLICACOESmodo=2

Následující tabulka č. 1 shrnuje portugalský zahraniční obchod se zbožím od roku 2007 do roku 2011.

Tabulka č. 1: Portugalská obchodní bilance v letech 2003, 2007–2011

Portugalská obchodní bilance v letech 2003, 2007–2011						
(mld. EUR)						
	2003	2007	2008	2009	2010	2011
Export	29,3	38,3	38,8	31,7	37,3	42,9
Import	44,4	59,9	64,2	51,4	58,6	59,2
Saldo	- 15,1	- 21,6	- 25,4	- 19,7	- 21,3	- 16,3

Zdroj: INE – Dados Estatísticos, vlastní výpočty.

Z tabulky je patrná tradiční pasivní obchodní bilance, která v roce 2011 dosáhla nejnižší hodnoty od roku 2003. Naposledy obchodní bilance Portugalska dosáhla přebytku v období během druhé světové války (v letech 1941, 1942 a 43).⁹

Přímými zahraničními investory v Portugalsku jsou zejména členské země EU, které mají dlouhodobě značný podíl na celkovém stavu PZI v zemi. V roce 2011 byl zaznamenán příliv PZI do Portugalska v hodnotě 7,4 mld. EUR. Za více než 90 % z nich stály země EU. Tradičně nejdůležitějšími investory jsou Německo, Španělsko, Francie, Nizozemsko, Lucembursko, Velká Británie a Švýcarsko. V roce 2011 mezi investory dominovalo Nizozemsko (22,5 %), následováno Španělskem (17,5 %), Francií (16,4 %), Velkou Británií (13,8 %) a Německem (10,1 %). Tedy více než 80,5 % PZI v Portugalsku bylo zaznamenáno pouhými pěti zeměmi. Hlavními sektory, do kterých PZI plynuly, byly zejména: velkoobchod a maloobchod (38,9 %), finanční služby a pojišťovnictví (22,3 %) a zpracovatelský průmysl (21 %). Na odliv portugalských PZI měla negativní dopad světová ekonomická krize zvláště v roce 2009, nicméně v roce 2011 zaznamenala portugalská centrální banka odliv PZI ve výši 9,092 mld. EUR, kdy 73,2 % směřovalo do Nizozemska, 9 % do Španělska a 3,6 % do Brazílie. Trendem v posledních letech je stále větší míra diverzifikace mezi portugalskými PZI v zahraničí, které zaznamenávají růst hlavně v bývalých portugalských koloniích, jako Brazílii, Mosambiku nebo Angole a také

⁹ INE. *Estatísticas Históricas Portuguesas* [online]. [Lisboa]: INE, 2001 [cit. 2012-12-28]. Dostupné z: http://www.ine.pt/xportal/xmain?xpid=INE&xpgid=ine_publicacoes&PUBLICACOESpub_boui=138364&PUBLICACOESmodo=2&xlang=pt

v zemích východní Evropy. Dlouhodobě největší odlivy směřují do sektoru finančnictví a pojišťovnictví (v roce 2011 více než 82 %).^{10 11}

I přes nepříznivou situaci související se světovou finanční krizí, potažmo dluhovou krizí Eurozóny, která donutila Portugalsko zažádat Mezinárodní měnový fond o finanční pomoc, je viditelné oživení portugalského zahraničního obchodu v roce 2011 a navrácení jeho hodnot na úroveň vyšší než před začátkem krize.

1.2 Obecně-ekonomická charakteristika Brazílie

Brazílie je největší (8 547 400 km²) a zároveň nejlidnatější stát celé Latinské Ameriky s více než 194,7 miliony obyvatel. Nutno podotknout, že více než polovina z nich jsou potomky Evropanů (hlavně Portugalců, Španělů, Italů a Němců) a nejméně početnou skupinu tvoří původní domorodí obyvatelé Brazílie. Brazílie je také jedinou zemí Latinské Ameriky, jejímž úředním jazykem je portugalština. Od jejího objevení v roce 1500 portugalským mořeplavcem Pedrem Álvaresem Cabralem spadala pod správu Portugalska jako jedna z jeho kolonií až do roku 1822, kdy se Petr I., syn tehdejšího portugalského krále Jana IV., zasloužil o její osamostatnění a stal se prvním brazilským císařem. V současné době můžeme mluvit o Brazílii jako o tzv. Nové republice, která byla ustanovena v roce 1986 po více než 20 letech vlády vojenské junty. Z geografického hlediska je Brazílie rozdělena do 26 spolkových států s jedním federálním distriktem hlavního města Brasília. Často se lze setkat s rozdělením Brazílie na pět oblastí: Severní oblast, Severovýchodní oblast, Středozápadní oblast, Jihovýchodní oblast a Jižní oblast, přičemž, do každé oblasti spadá vždy několik spolkových států. Takovéto rozdělení koresponduje s jednotlivými determinanty, jakými jsou například úroveň infrastruktury, podnebí, přírodní zdroje atp. Obecně lze říci, že jednotlivé oblasti jsou vysoce diverzifikované. Současnou brazilskou prezidentkou je od roku 2011 Dilma Rousseffová, která jako první žena v prezidentském úřadě vystřídala Luízu Ináciu da Silvu. Státní měnou je brazilský real.¹²

¹⁰ BANCO DE PORTUGAL. *Statistical Bulletin: February 2012* [online]. Banco de Portugal, 2012 [cit. 2012-12-15]. Dostupné z: http://www.bportugal.pt/en-US/Estatisticas/PublicacoesEstatisticas/BolEstatistico/BEAnteriores/Lists/LinksLitsItemFolder/Attachments/137/BEFev12_en.pdf

¹¹ AICEP. *Portugal - Perfil País* [online]. 2012 [cit. 2012-12-17]. Dostupné z: <http://portugalglobal.pt/PT/Biblioteca/Paginas/Detalhe.aspx?documentId=25bb838f-cf8e-4ed9-8fb7-0ca07abcd81e>

¹² CIA. Brasil. *The World Factbook* [online]. 2012 [cit. 2013-12-18]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/br.html>

Brazílie je členem mnoha světových i regionálních seskupení. Za nejvýznamnější z hlediska mezinárodního obchodu můžeme považovat její členství ve WTO (Brazílie se stala členem GATT v roce 1948)¹³. Na půdě jednání WTO pak často Brazílie vystupuje spolu s ostatními zeměmi tzv. Cairns Group. Jedná se o 19 zemí orientovaných na export zemědělských produktů, které společně lobují za reformu obchodu v této oblasti již od počátku Uruguayského kola v roce 1986. Proti nim stojí EU, USA a Japonsko a další země, používající protekcionistická opatření na ochranu svých zemědělských sektorů. Tato opatření patří do tzv. žlutého boxu¹⁴ WTO, tedy skupiny podpor, které mají nepříznivý dopad na mezinárodní obchod.¹⁵ Významné pro Brazílii je také její členství v jihoamerickém regionálním uskupení – Mercosuru, které je sdružením volného obchodu tvořené čtyřmi latinskoamerickými státy (kromě Brazílie dále také Argentiny, Uruguaye a Venezuely; Paraguayské členství bylo suspendováno) a kde působí od jeho založení v roce 1991.¹⁶

Dle statistik WTO činil brazilský HDP v roce 2011 v běžných cenách 2 477 mld. USD. Brazílie zaznamenala velice rychlé zotavení ze světové ekonomické krize, když v roce 2010 dosáhl růst jejího HDP rekordní hodnoty 7,5 %, což byl její vůbec nejvyšší nárůst zaznamenaný za poslední čtvrt století. V roce 2011 se Brazílii nepodařilo vysoký růst HDP udržet a ten tak zpomalil na 2,7 %. I přesto ale nahradila Velkou Británii na pozici šesté největší ekonomiky světa.^{17 18}

Na tvorbě HDP se v témže roce podílel nejvíce terciární sektor s 67 %, následován sekundárním sektorem (28 %). Podíl primárního sektoru na HDP činil 5 % a mezi hlavními produkty byla cukrová třtina, káva, tropické ovoce a zmražený koncentrát pomerančové šťávy. Brazílie je největším světovým producentem těchto plodin a také jejich vývozcem, přičemž mimo nich ve velkém produkuje sójové boby, kukuřici, bavlnu, kakao a tabák. Zároveň je svým rozsahem důležitý také chov dobytka a Brazílie se pyšní největším stádem na světě. Sekundární sektor je velice dobře diverzifikovaný a k důležitým odvětvím se řadí automobilový průmysl, ale obecně i celé strojírenství, těžební průmysl a petrochemický průmysl. K posledním dvěma zmíněným je

¹³ WTO. WTO | GATT members. *World Trade Organization* [online]. 2012 [cit. 2012-12-14]. Dostupné z: http://www.wto.org/english/thewto_e/gattmem_e.htm

¹⁴ Amber Box.

¹⁵ CAIRNS GROUP. *Cairns Group – Introduction*. [online]. [s.a] [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://cairnsgroup.org/Pages/Introduction.aspx>

¹⁶ MERCOSUR. *Quem Somos*. [online]. 2012 [cit. 2012-12-16]. Dostupné z: http://www.mercosur.int/t_generic.jsp?contentid=4002&site=1&channel=secretaria&seccion=2

¹⁷ WTO. *Trade Profiles: 2012*. [online]. 2012 [cit. 2012-12-16]. ISBN 978-92-870-3846-3. Dostupné z: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/trade_profiles12_e.pdf

¹⁸ PORTAL BRASIL. *Retrato da economia* [online]. 2012 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www.brasil.gov.br/sobre/economia/setores-da-economia>

nutno dodat, že nejen ve srovnání s Portugalskem ale i v globálním rozměru, disponuje četnými zdroji nerostného bohatství. Nedávné nálezy rozsáhlých ložisek ropy a zemního plynu tuto pozici stvrdily. Předpokládá se, že do roku 2020 by se měla Brazílie dostat mezi pět největších producentů ropy.¹⁹ Co se paliv týče, v reakci na ropné šoky v 70. letech 20. století byl zahájen brazilský program na podporu biopaliv a dnes je Brazílie největším světovým vývozcem etanolu, který vyrábí z cukrové třtiny. Terciární sektor se zaměřuje především na oblast telekomunikací, bankovníctví, výpočetní techniky, energie a cestovního ruchu.²⁰

Pokud jde o brazilský zahraniční obchod, celkový obrát obchodu se zbožím dosáhl v roce 2011 rekordní hodnoty 482,3 mld. USD. Export zboží v tomto roce činil 256,1 mld. USD a import 226,2 mld. USD. Brazilský export služeb dosahoval 38,2 mld. USD a jejich import 76,2 mld. USD. V roce 2011, i přes existenci Mercosuru zůstávají nadále hlavními zeměmi, kam Brazílie exportuje své zboží, členské státy EU (20,7 %), Čína (17,3 %) a Spojené státy americké (10,1 %). Pro porovnání pouze 10,7 % brazilského exportu směřuje do zemí Mercosuru. Podobný trend lze sledovat i u importu zboží, kdy v roce 2011 pocházelo 20,5 % ze zemí EU, 15 % ze Spojených států amerických a 14,5 % z Číny. Ve stejném období dosáhl import zboží do Brazílie ze zemí Mercosuru pouze 8,6 %. Brazílie v roce 2011 vyvážela hlavně kovy (17,3 %), ropu a ostatní paliva (12,1 %) a dopravní prostředky (9,8 %).²¹

Dle statistik brazilské centrální banky směřoval brazilský export do EU především do Nizozemska (5,3 %), Německa (2,3 %), Itálie (2,1 %) a Velké Británie (2,0 %). Je důležité zmínit, že Nizozemí je na prvním místě hlavně zásluhou rotterdamskému přístavu, do kterého směřuje většina nákladních lodí s brazilským zbožím, které je teprve poté redistribuováno na cílové trhy. Hlavními importéry z EU do Brazílie v roce 2011 byly Německo (6,7 %), Itálie (2,8 %) a Francie (2,7 %).²²

¹⁹ ECONOMIST. *Filling up the future* [online]. 2011 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.Economist.com/node/21536570>

²⁰ ECONOMY WATCH. *Brazil Economic Structure* [online]. 2012 [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: http://www.economywatch.com/world_economy/brazil/structure-of-economy.htm

²¹ SECEX. *Balança Comercial: Dados Consolidados* [online]. 2011 [cit. 2012-12-19]. Dostupné z: http://www.desenvolvimento.gov.br/arquivos/dwnl_1331125742.pdf

²² MINISTÉRIO DAS RELAÇÕES EXTERIORES. *Comércio exterior brasileiro: 2012 (Março)* [online]. 2012 [cit. 2012-12-19]. Dostupné z: <http://www.brasilglobalnet.gov.br/ARQUIVOS/IndicadoresEconomicos/ComExtBrasileiroABR2012.pdf>

V roce 2011 se Brazílie dostala dle statistik UNCTADu na 5. místo²³ mezi příjemci PZI ve světě vůbec. Příliv PZI do Brazílie v tomto roce činil více než 66,66 mld. USD.²⁴ V tabulce č. 2 můžeme sledovat nárůst přílivu PZI v Brazílii během posledních let.

Tabulka č. 2: Přímé zahraniční investice v Brazílii v letech 2006–2011

Přímé zahraniční investice v Brazílii v letech 2006-2011						
<i>(mil. USD)</i>						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
příliv PZI	18 882	34 585	45 058	25 949	48 506	66 660
odliv PZI	28 202	7 067	20 457	- 10 084	11 588	- 1 029

Zdroj: UNCTAD – WIR 2012.

Dle brazilské centrální banky byl největší tok PZI zaznamenán z Nizozemska (25,3 %), Spojených států amerických (12,8 %) Španělska (12,4 %), Japonska (4,4 %) a Velké Británie (4 %). Hlavním sektorem, v kterém zahraniční investoři v Brazílii investovali, byl sektor služeb, v něm především telekomunikace, velkoobchod a maloobchod, finanční služby a výroba a rozvod plynu a elektřiny.²⁵

Brazílie zaznamenala v minulém století velký hospodářský vzestup, který ji zařadil mezi přední světové ekonomiky. Atraktivita této země souvisí jednak s její polohou v Latinské Americe, která umožňuje další snadnou expanzi na sousední trhy, a jednak s velikostí brazilského trhu. Brazílie se stává jednou z předních ekonomických velmocí, která se dotahuje na tradiční světová ekonomická centra, jejichž pozice naopak oslabuje. V této souvislosti bývá často zařazována mezi země akronymu BRIC, tedy rozvojové země s velkým ekonomickým potenciálem, jež by se podle prvních předpokladů měly do roku 2050 stát dominantními ekonomikami světa.

1.3 Brazílie a Portugalsko – je jazyk důležitý pro jejich vzájemný obchod?

Portugalsko a Brazílie spojuje kulturní a historická provázanost, v rámci které se snaží jejich představitelé udržovat a vést nejrůznější politické dialogy o spolupráci. Společným jmenovatelem je i úřední jazyk obou zemí, jímž je portugalština, která usnadňuje vzájemná obchodní jednání

²³ UNCTAD. *World Investment report 2012* [online]. United Nations Publication, 2012 [cit. 2012-12-19]. ISBN 978-921-1128-437. Dostupné z: <http://www.unctad-docs.org/UNCTAD-WIR2012-Full-en.pdf>

²⁴ BANCO CENTRAL DO BRASIL. *Relatório anual 2011* [online]. [cit. 2013-12-20]. Dostupné z: <http://www.bcb.gov.br/pec/boletim/banual2011/rel2011cap5p.pdf>

²⁵ BANCO CENTRAL DO BRASIL. *Relações Econômico-Financeiras com o Exterior In: Boletim do Banco Central do Brasil – Relatório Anual 2011* [online]. Banco Central do Brasil, 2011 [cit. 2013-12-20]. ISSN 0104-3307. Dostupné z: <http://www.bcb.gov.br/pec/boletim/banual2011/rel2011cap5p.pdf>

a také zabraňuje možným nedorozuměním. Dnes je na celém světě více než 254,54 milionů rodilých mluvčích portugalštiny.²⁶ V roce 1995 vzniklo Společenství portugalsky mluvících zemí (CPLP), které sdružuje všechny státy, které mají portugalštinu jako úřední jazyk. Kromě Brazílie a Portugalska jsou dalšími členy Angola, Guinea-Bissau, Kapverdy, Mosambik, Svatý Tomáš a Princův ostrov a Východní Timor. Hlavní cíle tohoto společenství jsou:

- politicko-diplomatický dialog členů;
- spolupráce v oblastech ekonomických, sociálních, kulturních, soudních a vědecko-technických;
- podpora a šíření portugalského jazyka.

Nicméně, ekonomická spolupráce se v rámci této organizace limituje převážně na rozvojovou spolupráci mezi jejími členy.²⁷

Portugalská studie vydaná v roce 2012 pojednávající o ekonomickém potenciálu portugalštiny zmiňuje, že v rámci zahraničního obchodu mezi dvěma portugalsky mluvícími zeměmi je společný jazyk daleko významnějším faktorem pro tok PZI než pro zbožovou výměnu a má tedy pozitivní vliv na rozhodnutí o alokaci PZI. Avšak ve zbožové výměně sehrává významnou roli i vzdálenost, která naopak na vzájemný obchod Brazílie a Portugalska působí negativně.²⁸

Dnes je tedy nutno hledět na vzájemné vztahy Portugalska a Brazílie v souvislosti s regionálními celky (EU a Mercosur), jejichž jsou nedílnou součástí a které ovlivňují jejich vztahy.

Závěrem této podkapitoly představuji výčet platných bilaterálních hospodářských smluv mezi Portugalskem a Brazílií:²⁹

- Dohoda o zamezení dvojího zdanění;
- Dohoda o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci;
- Dohoda o ochraně a podpoře investice;
- Dohoda o hospodářské a průmyslové spolupráci.

²⁶ RETO, Luís. *Potencial Económico da Língua Portuguesa*. Lisboa: Texto Editores, 2012. ISBN 978-972-47-4607-4.

²⁷ CERVO, Amando Luis a José Calvet MAGALHÃES. *Depois das caravelas : as relações entre Portugal e o Brasil 1808-2000*. Lisboa: Instituto Camões. ISBN 927-566-207-5. S. 263-265.

²⁸ RETO, Luís. *Potencial Económico da Língua Portuguesa*. Lisboa: Texto Editores, 2012. ISBN 978-972-47-4607-4. S. 81-100.

²⁹ AICEP. *Portugal - Acordos Bilaterais Celebrados* [online]. 2012 [cit. 2013-01-10]. Dostupné z: <http://www.portugalglobal.pt/PT/Biblioteca/Paginas/Detalhe.aspx?documentId=6835394f-bffe-454c>

2. Evropská unie a Mercosur

Tato kapitola nejprve charakterizuje historii obou uskupení a hodnotí jejich úlohu ve vztazích Portugalska a Brazílie ve dvou podkapitolách. Zbývající dvě podkapitoly pak pojednávají o problematice vztahů ES/EU s Latinskou Amerikou do vzniku Mercosuru a o otázce vzájemného jednání EU a Mercosuru o vytvoření zóny volného obchodu.

2.1 Portugalsko jako člen ES/EU

Portugalsko se stalo členem ES v roce 1986 a před jeho samotným vstupem bylo členem a zakladatelem ESVO,³⁰ které uskupovalo země, jež se zavázaly eliminovat překážky v obchodě s průmyslovým zbožím. Samotná historie ES se začala postupně formovat v 50. letech 20. století, kdy na počátku stálo ESUO, které bylo založeno v roce 1951 Belgií, Francií, Itálií, Lucemburskem a Německem, a tím vytvořily společný trh pro strategické suroviny: uhlí a ocel. Snaha těchto zemí o hlubší hospodářskou spolupráci pokračovala v roce 1957 podpisem tzv. Římských smluv, na jejichž základě vznikl EURATOM a EHS. Posledně jmenované si kladlo za cíl nejen postupné vytvoření celní unie a společného trhu, ale také tvorbu společných politik a institucí, které by vedly k jejich dosažení.³¹

Slučovací smlouvou z roku 1965 došlo ke spojení ESUO, EURATOM a EHS a vznikla Evropská společenství, která se od roku 1968 mohla pyšnit i završením celní unie. V tomto období se také zformovala vize o společném trhu a jednotné měnové politice. Nicméně v souvislosti s ropnými šoky se tato snaha až do roku 1985 znatelně zpomalila. Teprve podepsání Jednotného evropského aktu z roku 1986, který v podstatě revidoval dřívější Římské smlouvy, zavdalo k vytvoření vnitřního trhu. Ten byl stavěn na základě tzv. Bílé knihy, ve které Evropská komise vymezila skoro 280 překážek bránících jeho vytvoření. Budování vnitřního trhu mělo příznivý dopad také právě na Portugalsko, které vstupovalo do ES s relativně nízkou ekonomickou úrovní a které,

³⁰ Společně s Dánskem (1960-72), Islandem (od 1970), Norskem (od 1960), Rakouskem (1960-1994), Švédskem (1960-1994), Švýcarskem (od 1960) a Velkou Británií (1960-1972).

³¹ CIHELKOVÁ, Eva. *Evropská ekonomická integrace: procesy, politiky, governance*. Praha: Oeconomica, 2011. ISBN 978-802-4518-350. S. 42-45.

orientováno především na zemědělství, mohlo z odbytu zemědělské produkce na společném trhu benefitovat. Na druhou stranu se potýkalo s nekonkurenceschopností svého průmyslu.³²

V roce 1992 všech tehdejších 12 členských zemí podepsalo Maastrichtskou smlouvu, jež byla ratifikována o rok později. Maastrichtská smlouva de facto obsahovala dvě hlavní součásti a to Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o Evropském společenství. Smlouvou o Evropské unii byla vytvořena Evropská unie se třemi pilíři. První zavazoval členské země k zintenzivňování hospodářské spolupráce, druhý pilíř byl věnován zahraniční a bezpečnostní politice a třetí se týkal vnitřní bezpečnosti a justice. Smlouva o Evropském společenství zřetelně obsahovala závazek k vytvoření hospodářské a měnové unie, přičemž v ní byla také definována podoba konvergenčních kritérií podmiňujících přijetí do tohoto projektu.³³

V důsledku přibývajících členů EU a jejího předpokládaného rozšíření bylo nutné provést reformu evropských institucí a rozhodovacích procesů. O toto se nejprve snažila Amsterdamská smlouva z roku 1997, která ovšem nikterak zásadní reformu nepřinesla a posléze Smlouva z Nice, která byla v tomto ohledu úspěšnější a upravovala převážně rozhodovací procesy a také např. počet poslanců v Evropském parlamentu. Mezitím došlo v roce 1999 ke zformování EMU. Zatím poslední smlouvou s cílem reformy EU a jejího fungování je Lisabonská smlouva z roku 2007, která ruší dosavadní strukturu pilířů EU a mimo jiné nastoluje právní subjektivitu EU, která by měla přispět k její lepší pozici na mezinárodní scéně. Nově také zařazuje Společnou obchodní politiku pod vnější činnosti EU.³⁴

Lisabonská smlouva staví na třech typech pravomocí: výlučné pravomoci, sdílené pravomoci a podpůrné pravomoci. Pod výlučné pravomoci spadá nově i již zmíněná Společná obchodní politika EU, která se poprvé v systému ES/EU objevila již v Římských smlouvách.³⁵ Výkonem SOP je pověřena Evropská komise, kterou při jednáních o liberalizaci obchodu zastupuje evropský komisař pro obchod nebo její úředníci. SOP sleduje dva základní cíle. Těmi jsou prosazování otevřeného a mnohostranného obchodního systému a také ochrana zájmů členských zemí v těch případech, kdy by na ně působil volný obchod nepříznivě. Mezi autonomními

³² CIHELKOVÁ, Eva. *Evropská ekonomická integrace: procesy, politiky, governance*. Praha: Oeconomica, 2011. ISBN 978-802-4518-350. S. 45-50.

³³ Ibid, s. 50-51.

³⁴ Ibid, s. 51-60.

³⁵ EUROPEAN UNION. Rozdělení pravomocí v Evropské unii. *Přehledy právních předpisů EU*. [online]. 2010 [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: http://Europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/lisbon_treaty/ai0020_cs.htm

nástroji, kterých SOP užívá při ochraně vnitřního trhu EU, jsou jednotný celní sazebník a soubor nástrojů na ochranu trhu (jinou než celní). V jednotném celním sazebníku jsou stanoveny celní sazby, podklady pro jejich vyměřování, ale mimo jiné také sazby vyplývající z dohod, které EU uzavřela spolu s třetími zeměmi/uskupeními. Antidumpingová a vyrovnávací opatření, automatické dovozní licence nebo nařízení o obchodních překážkách řadíme mezi nástroje na jinou než celní ochranu a jejich funkcí je zabránit znevýhodnění subjektů EU oproti třetím zemím (ať se jedná o dovoz nebo vývoz) v souladu s pravidly WTO. Součástí SOP jsou také smluvní ujednání mezi EU a třetími zeměmi. Lisabonská smlouva začleňuje nově do SOP i kompetence v oblasti služeb a práv k duševnímu vlastnictví a také kompetence v oblasti investic.³⁶

Pokud bych měl shrnout výše uvedené odstavce, které se týkají SOP a jejich důsledků pro Portugalsko, nezbyvá než konstatovat, že jeho členstvím v EU dochází k podstoupení obchodní politiky ve výše zmíněných oblastech. Na druhé straně má Portugalsko, stejně tak jako každá členská země EU, právo na vytváření své zahraničně-obchodní politiky v těch oblastech, které nebyly podstoupeny pod SOP. Náleží mu také právo na podílení se na tvorbě SOP, kde se snaží prosazovat své preference.³⁷ V oblasti podpory obchodu a investic je v Portugalsku nejvýznamnější institucí Portugalská agentura pro zahraniční obchod a investice (AICEP).

2.2 Brazílie jako člen Mercosuru

Brazílie sehrála klíčovou roli v rámci formování Mercosuru a tuto pozici si i nadále udržuje. Za první náznaky vedoucí k tvorbě tohoto uskupení lze považovat řadu bilaterálních smluv podepsaných mezi Argentinou a Brazílií, které dělila rivalita i v podobě snahy o vytvoření jaderných zbraní až do pádu jejich diktátorských režimů v 80. letech 20. století.³⁸ Jedním z prvních kroků směřujících k založení Mercosuru byla Deklarace z Foz de Iguacú z roku 1985, která vytvořila mezi zmíněnými zeměmi smíšenou komisi pro integraci. V roce 1998 pak byla podepsána Dohoda o integraci, spolupráci a rozvoji; která směřovala k uzavření další dohody, tentokrát o společném trhu s cílem jej vytvořit do roku 2000. Nicméně byl tento termín přehodnocen a stanoven nový dřívější již na rok 1995. Zájem o zapojení do vznikající

³⁶ KALÍNSKÁ, Emilie. Mezinárodní obchod v 21. století. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3396-8. S. 120-150.

³⁷ Ibid, s. 143.

³⁸ KLOM, Andy. Mercosur and Brazil: A European Perspective IN: *International Affairs*. 2003, vol. 79, no. 2, s. 351-368. ISSN 0020-5850.

ekonomické integrace projevily v tomto období také Paraguay a Uruguay. Smlouva z Asunciónu podepsaná v roce 1991 Brazílií, Argentinou, Paraguají a Uruguají ustanovila nezbytné nástroje k vytvoření společného trhu. Hlavními principy se tak staly:³⁹

- liberalizace obchodu prostřednictvím snižování celních sazeb na nulovou hodnotu do konce roku 1994;
- vytvoření společného vnějšího tarifu, tedy důležitého nástroje zahraniční obchodní politiky vůči třetím subjektům, a s ním související koordinace společného postupu v obchodních otázkách;
- koordinace makroekonomických a sektorových politik;
- dohody o sektorové komplementaritě mající za cíl zvýšit konkurenceschopnost celku.

Dne 17. 12. 1994 byl v Brazílii podepsán tzv. Protokol z Ouro Preto, který Mercosuru dává právní subjektivitu a také institucionalizuje jeho organizační strukturu. I přes intenzivní snažení členských zemí dnes stále není plně zformována celní unie ani společný trh. V rámci vnitřního trhu se dařilo zejména v obchodě se zbožím, který úspěšně probíhá až na některé výjimky. Fungování volného obchodu se službami, kapitálem a také volného pohybu pracovní síly zatím nebylo dosaženo a v těchto oblastech dochází jen k malým zlepšením. Ke dni 1. 1. 1995 došlo k vytvoření celní unie, jejímž hlavním nástrojem je společný vnější tarif Mercosuru – TEC (Tarifa Externa Comum), který dnes platí s celou řadou výjimek, které jsou uplatňovány jednotlivými státy v rámci tzv. listin národních výjimek. To znamená, že jednotlivé státy mohou autonomně zvyšovat celní sazby za účelem ochrany svých ekonomik.⁴⁰ V současné době může brazilská listina výjimek do roku 2015 obsahovat až 100 produktů, jejichž seznam může být každých 6 měsíců upravován a u nichž může být měněna výše celních tarifů.⁴¹

Co se týká institucionální struktury Mercosuru, ta současná vychází z Protokolu z Ouro Preto a je tvořena třemi orgány s rozhodovacími pravomocemi a třemi orgány s výkonnými a konzultantskými pravomocemi. Nejvyšším orgánem Mercosuru je Rada společného trhu, jež nese pravomoci ve jménu celého uskupení. Hlavním orgánem, který má na starost společnou

³⁹ ADAMCOVÁ, Lenka a Ivo GOMBALA. *Regionální ekonomická integrace v Asii, Africe a Latinské Americe*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001. ISBN 80-245-0152-X. S. 67-74.

⁴⁰ Ibid. S. 67-74.

⁴¹ MINISTÉRIO DO DESENVOLVIMENTO, INDÚSTRIA E COMÉRCIO EXTERIOR. Lista de Exceções à Tarifa Externa Comum – LETEC. *Comércio Exterior*. [online]. [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: www.desenvolvimento.gov.br/portalmec/socio/interna/interna.php?area=5&menu=3378&ref=3375

obchodní politiku, je Obchodní komise Mercosuru, která také dohlíží na dodržování společného vnějšího tarifu členskými zeměmi.⁴²

V roce 2012 se k Mercosuru oficiálně připojila Venezuela, jejíž vstup byl prakticky umožněn situací, kdy Paraguayi, která byla proti jejímu přistoupení, bylo s velkým přispěním Brazílie pozastaveno členství z důvodu pochybného sesazení prezidenta Luga.⁴³ Pozastavení členství každé země umožňuje klauzule z roku 1996 přijatá Společnou meziparlamentární komisí, tedy jedním z orgánů Mercosuru. Na jejím základě je možno přerušit kooperaci s členským státem v případě porušování demokratických principů.⁴⁴

I přes veškerou snahu, která provází prohlubování integrační spolupráce Mercosuru, a přes fakt, že Mercosur je jedním z nejhlubších regionálních uskupení v Latinské Americe, můžeme konstatovat, že jednotlivé země jsou značně diferencovány co do jejich ekonomické vyspělosti a v otázce liberalizace obchodu zůstává řada nedorozumění otázek. Hlavní úlohu v Mercosuru sehrává Brazílie spolu s Argentinou, které jsou největšími ekonomikami tohoto uskupení. Právě ony mají největší podíl na tom, jakým směrem se ubírají integrační snahy, a také se snaží silně prosazovat své vnější preference v mezinárodních jednáních s třetími zeměmi na úrovni Mercosuru.

2.3 ES/EU a Latinská Amerika

Evropské země, především ty ležící na Pyrenejském poloostrově, jsou historicky pevně spjaty s Latinskou Amerikou. Jejich odkaz je možno nalézt v ústavách, právních principech a myšlenkách demokracie v latinskoamerických zemích. I po dekolonizaci se v 19. století dařilo, navzdory rostoucímu vlivu USA, udržovat obchodní a kulturní orientaci vůči Evropě. Přesto měla vřelost těchto vztahů na počátku 20. století klesající tendenci způsobenou zejména první světovou válkou, Velkou depresí a následně také druhou světovou válkou. Ještě před vznikem EHS se dařilo obnovit předválečné toky investic a zboží mezi Evropou a Latinskou Amerikou (šlo

⁴² ADAMCOVÁ, Lenka a Ivo GOMBALA. *Regionální ekonomická integrace v Asii, Africe a Latinské Americe*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001. ISBN 80-245-0152-X. S. 67-74.

⁴³ NEW YORK TIMES. *With Brazil as Advocate, Venezuela Joins Trade Bloc*. [online]. 2012 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: www.nytimes.com/2012/08/01/world/americas/mercosur-trade-bloc-admits-venezuela-as-full-member.html

⁴⁴ ADAMCOVÁ, Lenka a Ivo GOMBALA. *Regionální ekonomická integrace v Asii, Africe a Latinské Americe*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001. ISBN 80-245-0152-X. S. 67-74.

především o Brazílii, Argentinu a Mexiko), ale po vzniku EHS stáli jeho členové před důležitou otázkou – jak vymezit svůj postoj k rozvojovým zemím (včetně Latinské Ameriky). Tyto snahy vyústily v 70. letech v rámci rozšiřování kooperační politiky ES k uzavření smluv první generace s jednotlivými zeměmi (Brazílie, Mexiko, Uruguay). Dohody první generace lze charakterizovat především orientací na nepreferenční obchodní spolupráci.⁴⁵

V druhé polovině 80. let je přistoupeno k uzavírání smluv druhé generace, které se již neorientují pouze na obchodní spolupráci, ale vedle ní staví i na principech spolupráce hospodářské. V Latinské Americe byly tyto dohody uzavřeny s Brazílií, s celkem Andského paktu a s tehdejšími zeměmi CACM⁴⁶ a Panamou.⁴⁷

Španělsko a Portugalsko, po vstupu do ES v roce 1986, začaly podporovat zintenzivnění vztahů společenství s Latinskou Amerikou. Ve stejném roce byl přijat Jednotný evropský akt, jenž prakticky znamenal ustavení koordinované zahraniční politiky ES a to prostřednictvím Evropské politické spolupráce. V této době také Latinská Amerika jako celek postupně zvyšovala své postavení ve světovém obchodu. A začaly se v ní také projevovat ve větší míře snahy o vytvoření a rozvoj integračních uskupení, což vedlo ES k potřebě posílit vzájemné vztahy prostřednictvím nových smluv odrážejících tehdejší situaci.⁴⁸

Nicméně ke sblížení Latinské Ameriky a ES částečně přispělo až přijetí Maastrichtské smlouvy v roce 1992, jež dala vzniknout Společné zahraniční a bezpečnostní politice. S její pomocí jako hlavním zahraničně-obchodním nástrojem EU docházelo k prohlubování vztahů s ostatními zeměmi. V partnerství EU-Latinská Amerika se tak v tomto období objevují nové přístupy, jakým je například diverzifikace partnerů (nejen na vládní úrovni), ale jedná se taktéž o aplikaci nových strategií vůči zemím/uskupením a ekonomickým sektorům. Kromě této diverzifikace, zde nalezneme také tzv. horizontální přístup, tedy přístup společný vůči všem latinskoamerickým zemím, kam se řadí například podpora regionálních integračních snah, vzdělání, výchovy, otázky ochrany životního prostředí, obnovitelných zdrojů, boje proti drogám atp. S tímto novým

⁴⁵ CIHELKOVÁ, Eva. *Vztahy Evropské unie se zeměmi Latinské Ameriky: nárys adaptační strategie ČR před a po vstupu do EU*. V Praze: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2000. Aktuální otázky světové ekonomiky. ISBN 80-245-0072-8. S. 22-24.

⁴⁶ Tehdy byly členskými zeměmi Kostarika, Salvador, Guatemala, Honduras a Nikaragua.

⁴⁷ CIHELKOVÁ, Eva. *Vztahy Evropské unie se zeměmi Latinské Ameriky: nárys adaptační strategie ČR před a po vstupu do EU*. V Praze: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2000. Aktuální otázky světové ekonomiky. ISBN 80-245-0072-8. S. 24.

⁴⁸ CIHELKOVÁ, Eva. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, 2003. ISBN 80-717-9804-5. S. 426-428.

přístupem ze strany EU dochází k podepsání několika nových smluv druhé generace v Latinské Americe (Argentina, Chile, Mexiko, Paraguay, Uruguay) a nově se podepisují i smlouvy třetí generace, které již kromě předchozích zmíněných aspektů obsahují i doložku týkající se snahy o ochranu lidských práv a také záruk respektování demokratických principů. Brazílie se v roce 1992 stala vůbec první zemí, se kterou byla smlouva třetí generace podepsána; následovaly ji např. země CACM, Chile, Mexiko a konečně i uskupení Mercosur.⁴⁹

2.4 Jednání EU-Mercosur o vytvoření zóny volného obchodu

Jak je vidno i z výše uvedeného textu, Latinská Amerika a především země jako Chile, Mexiko a Brazílie byly ve středu zájmu EU v podstatě od založení EHS. I z tohoto důvodu začala EU po založení Mercosuru v roce 1991 podepsáním Dohody z Asuncionu projevovat snahu o navázání užší spolupráce s tímto uskupením. Tato snaha vyústila v květnu roku 1992 v podepsání *Dohody o interinstitucionální spolupráci mezi Mercosurem a EU*. Tato dohoda upravovala jejich spolupráci hned v několika oblastech, jakými jsou poskytování technické pomoci, odborných školení a institucionální podpora tomuto nově vzniklému celku.⁵⁰

O dva roky později, v září 1994, podepsaly Rada EU a Mercosur deklaraci, v níž se zavázaly k tvorbě meziregionální politické a ekonomické asociace v střednědobém horizontu. Dalším mezníkem se stal 15. prosinec 1995, kdy obě strany v Madridu podepsaly dohodu třetí generace s názvem *Meziregionální rámcová dohoda o spolupráci*, jež vstoupila v platnost v červenci 1999, a stavěla na třech hlavních pilířích: politickém dialogu; obchodních vztazích a hospodářské spolupráci; a technické pomoci.⁵¹

Tyto tři oblasti se staly základem pro pozdější jednání o *Asociační dohodě EU-Mercosur* zahrnující i zónu volného obchodu, na které se představitelé vlád a států EU a Mercosuru dohodly během summitu EU-Latinská Amerika v červnu roku 1999 v brazilském Riu de Janeiru. Jednání se týkala přístupu na trh se zemědělským a průmyslovým zbožím, investic a pohybu kapitálu, veřejných zakázek, služeb, intelektuálního vlastnictví, kompetencí a součástí byla také dohoda

⁴⁹ CIHELKOVÁ, Eva. *Vztahy Evropské unie se zeměmi Latinské Ameriky: nárys adaptační strategie ČR před a po vstupu do EU*. V Praze: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2000. Aktuální otázky světové ekonomiky. ISBN 80-245-0072-8. S. 24-33.

⁵⁰ PINTO, Messias de Sá. Os interesses de Portugal no contexto das relações União Europeia - Mercosul. In: *Revista cadernos de estudos Latino-Americanos*. Janeiro-Abril 2008, no. 4, s. 111-129. ISSN 1646-5164.

⁵¹ Ibid.

o vínech a obvyklých tématech týkajících se pravidel obchodu.⁵² Jak je zřejmé, snaha o vytvoření zóny volného obchodu se stala logickým pokračováním intenzivnější spolupráce mezi oběma celky.⁵³ První kolo jednání v rámci tzv. bi-regionálního jednacího výboru EU-Mercosur proběhlo v dubnu 2000 v Buenos Aires.⁵⁴ Obě strany se zavázaly zintenzivnit politický dialog a vymezily řadu témat, jichž by se měl týkat, jako například mír a stabilita, oblast lidských práv, boj s drogami, obchod se zbraněmi atd. V rámci oblasti hospodářské pomoci a technické spolupráce se EU a Mercosur dohodly na vytvoření tří podskupin pro spolupráci, které měly za cíl především podpořit hladký průběh jednání v daných oblastech, jmenovitě šlo o: *podskupinu pro ekonomickou spolupráci, podskupinu pro sociální a kulturní spolupráci a podskupinu pro finanční a technickou spolupráci*. Mimo jiné bylo také dosaženo konsensu, že se při každém dalším kole jednání vždy sejde alespoň jedna z těchto vytvořených podskupin.⁵⁵ V oblasti obchodu došlo k vymezení základních principů jednání a jejich cílů. Hlavní principy byly stanoveny následovně:

- komplexní jednání, které by vedlo k vyváženým výsledkům;
- nevyločení žádného ze sektorů (až na určité citlivé produkty a sektory v souladu s WTO);
- jednání dle souladu s pravidly WTO.⁵⁶

Jako cíle byly vytyčeny následující body:

- vzájemná a oboustranná liberalizace obchodu se zbožím a službami ve vymezeném období, v souladu s pravidly WTO;
- zlepšení ohledně přístupu na trh vládních zakázek;
- podpora nediskriminačního investičního prostředí;
- adekvátní a efektivní ochrana práv k duševnímu vlastnictví;
- adekvátní a efektivní pravidla v oblasti hospodářské soutěže;
- adekvátní a efektivní nástroje pro ochranu trhu;
- tvorba mechanismu pro řešení sporů.⁵⁷

⁵² Jako např. pravidla původu a obchodní ochrany.

⁵³ KLOM, Andy. Mercosur and Brazil: A European Perspective In: *International Affairs*. 2003, vol. 79, no. 2, s. 351-368. ISSN 0020-5850.

⁵⁴ The EU-Mercosur Bi-regional Negotiations.

⁵⁵ SICE. *First Meeting of the EU-Mercosur biregional negotiations committee*. [online]. 2000 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: http://sice.oas.org/TPD/MER_EU/negotiations/CNB_1_e.pdf

⁵⁶ Ibid.

V neposlední řadě byly vytvořeny také tři technické skupiny, z nichž byla každé přiřčena jiná oblast obchodu, a v první fázi jejich působení se tyto skupiny měly soustředit především na výměnu informací, diskuzi o specifikách netarifních překážek a výměnu pracovních dokumentů.

O vysoké citlivosti jednotlivých témat, zejména toho o vytvoření zóny volného obchodu, svědčí i fakt, že do roku 2004 proběhlo dalších 12 setkání tohoto jednacího výboru.⁵⁷ Situace byla dána také na poli mnohostranných jednání WTO, kdy konec kola v Doha byl (a stále ještě je) v nedohlednu, a proto se EU snaží sjednávat dohody o volném obchodu v duchu usnadnění budoucí liberalizace obchodu s ohledem na respektování pravidel WTO.⁵⁸

I přes vynaložení veškeré snahy obou stran na vypracování nejrůznějších návrhů nebyl nalezen konsensus, protože žádná z předložených nabídek obou stran na redukcí tarifních i netarifních překážek, které by usnadnily liberalizaci vzájemného obchodu, nebyla dostatečně atraktivní pro protistranu. Hlavní oblastí neshod se stal požadavek Mercosuru na upuštění od subvenční zemědělské politiky EU. Toho se EU nechtěla vzdát, ale přišla s návrhy na snížení některých svých celních tarifů, avšak za podmínky, že Mercosur podnikne kroky jednak směrem ke snížení bariér, které brání lepšímu vstupu průmyslových výrobků EU, jednak k uvolnění investic tak, aby byl umožněn lepší přístup pro evropské subjekty na trh Mercosuru. EU také během jednání souhlasila s uvolněním obchodu s některými druhy zboží, pokud by Mercosuru přistoupil na snížení celních sazeb o 60 % u skupin zboží s velmi vysokým clem. Tento návrh EU ovšem nezahrnoval některé skupiny zboží, které mají dlouhodobě pro export Mercosuru velký význam (maso, obiloviny, oleje, cukr a potravinářské výrobky), a tudíž se neseťkal s kladným ohlasem.⁶⁰

V oblasti služeb a investic narazila EU během vyjednávání na nekoherentní postoje zemí Mercosuru, zejména v případě Brazílie, která odmítala ústupky ohledně přístupu evropských firem v oblastech významných pro EU (telekomunikace, finanční a transportní služby). Tímto jednáním se snažila ponechat svým úřadům i nadále možnost omezovat přístup investorů na její

⁵⁷ SICE. *First Meeting of the EU-Mercosur biregional negotiations committee*. [online]. 2000 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: http://sice.oas.org/TPD/MER_EU/negotiations/CNB_1_e.pdf

⁵⁸ SICE: *Trade Policy Developments: MERCOSUR-EU*. [online]. [s.a] [cit. 2012-12-27]. Dostupné z: http://www.sice.oas.org/TPD/MER_EU/MER_EU_e.asp

⁵⁹ KALÍNSKÁ, Emilie. *Mezinárodní obchod v 21. století*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3396-8. S. 139.

⁶⁰ SUJA, Miroslav. Asociační dohoda EU - MERCOSUR. In: *Mezinárodní politika*. 2004, vol. 28, s. 22-23. ISSN 0543-7962.

trh. Právě neochota obou stran při hledání kompromisů ve výše zmíněných citlivých tématech způsobila zmražení vyjednávání o Asociační dohodě EU-Mercosur během summitu v roce 2004.⁶¹

K oficiálnímu znovuootevření jednání došlo na summitu EU-Mercosur v Madridu v březnu 2010. V lednu 2013 se v chilském Santiagu uskutečnilo ministerské setkání EU-Mercosur, kde jejich zástupci potvrdili pokrok v jednáních od jejich znovuootevření, ale konstatovali nutnost další práce, jež by podmínila jejich úspěšné završení. Zároveň se dohodli na tom, že by obě strany měly být připraveny k výměně svých nových nabídek nejpozději v posledním kvartálu roku 2013.⁶² Avšak ani to nezaručuje, že vůbec dojde k úspěšnému zakončení těchto jednání.

EU je dnes partnerem číslo jedna pro Mercosur s více než 20% podílem na jeho celkovém mezinárodním obchodu. Pro EU je Mercosur osmým nejdůležitějším obchodním partnerem s celkovým podílem 3 %. EU exportuje do zemí Mercosuru především stroje a dopravní prostředky a chemické výrobky. Z Mercosuru do EU pak putují zejména zemědělské produkty. Nezanedbatelné jsou také přímé zahraniční investice EU do zemí Mercosuru, jejichž stav se od roku 2000 do roku 2010 zdvojnásobil (ze 130 mld. EUR na 263 mld. EUR).⁶³

Vznikem zóny volného obchodu mezi EU a Mercosurem by se mohl zformovat velice silný blok, který by jednak co do velikosti a jednak do ekonomického potenciálu patřil k nejvýznamnějším světovým integrálním počínům. Nelze také zapomínat na blízkost mezi zeměmi Latinské Ameriky, Portugalskem a Španělskem, která by mohla sehrát důležitý faktor v ekonomickém vývoji těchto evropských zemí. Od jejich přistoupení do EU v roce 1986 lze pozorovat snahu o zintenzivnění a prohlubování vztahů s bývalými koloniemi v Latinské Americe. A pod vlivem současné situace v době evropské dluhové krize by tato spolupráce mezi oběma bloky zemí mohla být významným vektorem, který by mohl těmto zemím přinést nové možnosti.⁶⁴

⁶¹ SUJA, Miroslav. Asociační dohoda EU - MERCOSUR. In: *Mezinárodní politika*. 2004, vol. 28, s. 22-23. ISSN 0543-7962.

⁶² EUROPEAN COMMISSION. *Mercosur-European Union Ministerial Meeting - Joint communiqué* [online]. 2013 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/january/tradoc_150458.pdf

⁶³ EUROPEAN COMMISSION. *Mercosur. Bilateral Relations* [online]. [cit. 2012-01-30]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/regions/mercosur/>

⁶⁴ PINTO, Messias de Sá. Os interesses de Portugal no contexto das relações União Europeia - Mercosul. In: *Revista cadernos de estudos Latino-Americanos*. Janeiro-Abril 2008, no. 4, s. 111-129. ISSN 1646-5164.

3. Obchodní vztahy mezi Portugalskem a Brazílií

V rámci této kapitoly bude popsán vývoj vzájemné obchodní výměny mezi Portugalskem a Brazílií od jejího objevení až do roku 2011. Podrobnější rozbor je věnována létům 2007–2011, kde je analyzován vývoj vzájemného obchodu se zbožím a službami a také přímé zahraniční investice.

3.1 Historie ekonomických vztahů Portugalska a Brazílie

Objevení Brazílie Portugalskem v roce 1500 předurčilo směr, jakým se vyvíjela až do revoluce v roce 1822, která vedla k její nezávislosti. Tehdejší nehostinné území se mělo přeměnit v prosperující kolonii zásobující Lisabon surovinami jako cukr, bavlna, tabák, a po objevení nalezišť i drahými kovy. Brazilská kolonie byla pro portugalskou metropoli pouhým zásobitelem a nebyl v ní spatřován žádný jiný potenciál. V 18. století byl dokonce vydán dekret, jenž nařizoval zrušit v Brazílii všechny továrny, manufaktury a tkalcovské dílny, které se stávaly konkurencí těm portugalským. Během napoleonských válek došlo k útěku celého královského dvora do Brazílie, kde byly posléze ustanoveny zákony garantující kromě svobody průmyslu a manufaktury i svobodu obchodu. To znamenalo, že zboží z Brazílie mohlo být převáženo i na jiných lodích než výhradně portugalských, a tím se země mohla napojit na hlavní proudy světového obchodu. Portugalské zboží se do Brazílie dostávalo obtížně kvůli 16 % clu, nehledě na to, že clo aplikované na britský import bylo pouhých 15 %. V roce 1808 tak portugalský import do Brazílie dosahoval pouze čtvrtinu toho co britský.⁶⁵

V období po osamostatnění Brazílie až do konce 19. století byly všechny snahy o oživení vzájemného obchodu neefektivní. Mezi léty 1889 a 1895 směřovalo z Portugalska do Brazílie jen 7 % z celkového portugalského exportu a z Brazílie do Portugalska více než 25 %. Portugalští emigranti v Brazílii spotřebovávali více než 95 % veškerého dovezeného zboží z bývalé domoviny (šlo především o portské víno, jehož spotřeba rapidně narůstala). Vyhlášení Brazilské republiky dne 15. 11. 1899 a posléze i konec monarchie v Portugalsku, kdy 1. října 1910 došlo k vyhlášení první portugalské republiky, nastartovaly novou vlnu snažení o zintenzivnění luso-brazilských vztahů. Avšak konec první světové války a následná Velká hospodářská krize na konci 20. let měly za následek utlumení průmyslové výroby

⁶⁵ KLÍMA, Jan. *Dějiny Brazílie*. Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-710-6261-8. S. 28-182.

a světového obchodu vůbec a také pokles cen komodit, což Brazílii, která byla na jejich vývozu víceméně závislá, způsobilo potíže. V roce 1930 se konaly v Brazílii prezidentské volby, které vyústily v politický převrat, po kterém se Getúlio Vargas, který je prohlášen za zfalšované, stal brazilským prezidentem. A přestože pokračoval v protekcionistické politice, jednou z charakteristik jeho funkčního období byla také snaha o přiblížení Portugalska a Brazílie, což vedlo v roce 1933 k podepsání *obchodní dohody*⁶⁶ mezi oběma zeměmi. Tato dohoda se týkala hlavně vzájemné liberalizace obchodu, obsahovala doložku nejvyšších výhod a zaručovala i vzájemnou ochranu portugalských a brazilských značek vína a kávy.⁶⁷

V roce 1938 vyslalo Portugalsko do Brazílie delegaci, která měla za úkol hledat další cesty rozvíjení a podpory vzájemného obchodu. Ta přinesla částečný úspěch v podobě sepsání dodatku ke smlouvě z roku 1933, kterým se země zavázaly k nezvyšování cel pro produkty důležité pro obě země, s platností ovšem jen do poloviny roku 1942. Z brazilských exportů to byly např. káva, dřevo, bavlna a tabák a z portugalských konzervované ryby, plody moře, olivy, olivový olej, vína, korek a lihoviny. Na tomto místě je nutno podotknout, že krátké trvání této dohody a probíhající druhá světová válka nikterak nepříspěly k posílení vzájemné obchodní výměny.⁶⁸

V roce 1947 byla hodnota zboží importovaného z Brazílie do Portugalska 335,24 mil. PTE a tvořily jej výhradně suroviny – 43 % (zejména kůže a bavlna) a potraviny – 51 % (především maso, cukr a rýže). Do Brazílie putovalo ve stejném roce z Portugalska zboží v hodnotě 277,6 mil. PTE a v jeho složení dominovaly především potraviny (52 %) a manufakturní výrobky (33 %).⁶⁹

K posílení obchodu mezi Portugalskem a Brazílií měla sloužit nová *obchodní dohoda*⁷⁰ z roku 1949 (následně upravená v roce 1954), která se týkala clearingů mezi jejich centrálními bankami a určovala dovozní kvóty pro některé zemědělské produkty. I přes snahy obou stran se hodnoty vzájemné obchodní výměny v poválečném období pouze snižovaly. Mezi lety 1950–1954 činil roční průměr portugalských exportů do Brazílie 185 mil. PTE a importů 170 mil. PTE, v letech

⁶⁶ Tratado de comércio entre Portugal e o Brasil, 28. srpna 1933.

⁶⁷ CERVO, Amando Luis a José Calvet MAGALHÃES. *Depois das caravelas : as relações entre Portugal e o Brasil 1808-2000*. Lisboa: Instituto Camões. ISBN 927-566-207-5. S. 133-143

⁶⁸ BRAZIL. *Tratados e Actos Internacionais Brasil-Portugal*. Lisboa: Serv. de Propaganda e Expansão Comercial do Brasil, 1962.

⁶⁹ BANCO PORTUGUÊS DO ATLÂNTICO. *As relações comerciais entre Portugal e Brasil*. [s.l.]:Porto, 1948.

⁷⁰ Acordo de comercio entre o Brasil e Portugal, 9. listopadu 1949.

1955–59 hodnoty klesly na 92 mil. a 145 mil. PTE a v následujících pěti letech se ocitly na poválečných minimech (57 mil. a 119 mil. PTE).^{71 72}

Všechny obchodní smlouvy mezi Portugalskem a Brazílií se až do roku 1966 týkaly ryze obchodní výměny zboží. Změnu měla přinést nová *obchodní smlouva*⁷³ právě ve zmíněném roce, od které se očekávalo, že přinese změnu nejen ohledně výměny zboží ale i podmínek týkajících se vzájemného vstupu kapitálu. Retrospektivně je na toto období, tedy dobu před Karafiátovou revolucí v Portugalsku (1974), nahlíženo jako na jedno z těch, kdy se skutečně podařilo zintenzivnit vzájemný obchod s Brazílií. Hodnota exportovaného zboží do Brazílie v roce 1965 činila 230 tis. EUR a v roce 1970 již dokonce 1 500 tis. EUR (přepočet z ESC na EUR převzat z INE). V období mezi lety 1965–1969 brazilské importy do Portugalska vzrostly o 146,9 % a portugalské exporty do Brazílie dokonce o 156,5 %. Porevoluční období, kterému předcházela více než 40 let trvajícího autoritářského režimu, je také charakterizováno snahou Portugalska o začlenění do ES. Do něj vstupuje v roce 1986, a tím bohužel také dochází ke stagnaci vztahů s Brazílií a přirozenému zvýšení obchodní výměny mezi Portugalskem a ostatními členy ES. V návaznosti na tyto události a s respektem pro historii, která obě země pojí, jejich představitelé podepsali *Rámcovou dohodu o spolupráci mezi Portugalskem a Brazílií* z roku 1991, která měla tuto nepříznivě se vyvíjející situaci zlepšit.⁷⁴

Od počátku 90. let pak dochází k nevýznamnějšímu zlepšení obchodní výměny mezi Portugalskem a Brazílií za poslední půl století. Brazilský export zboží do Portugalska vzrostl mezi léty 1990 a 1998 z 279,5 mil. EUR na 446,7 mil. EUR. A portugalský export do Brazílie vzrostl ve stejném období z 32,8 mil. EUR na 200,7 mil. EUR. V těchto letech můžeme také sledovat významnou změnu ve struktuře portugalského exportu do Brazílie, kdy tradiční portugalské produkty jako olivový olej, víno a knihy, které se na něm v roce 1990 podílely 57,4 %, klesly v roce 1998 už jen na 25,8 %. Tato změna, viz příloha č. 1, nebyla dána tím, že by docházelo k poklesu jejich exportu v absolutních hodnotách, ale tím, že rapidně rostl především export průmyslových výrobků (elektroinstalačního materiálu, slévárenských forem a náhradních dílů pro

⁷¹ CERVO, Amando Luis a José Calvet MAGALHÃES. *Depois das caravelas : as relações entre Portugal e o Brasil 1808-2000*. Lisboa: Instituto Camões. ISBN 927-566-207-5. S. 244-247.

⁷² GABINETE DE ESTUDOS. *Aspectos recentes do comércio entre o Brasil e Portugal*. Lisboa: Corporação do Comércio, 1971. S. 90-95.

⁷³ SILVA, Joaquim Ramos. *Portugal/Brasil: uma década de expansão das relações económicas, 1992 - 2002*. Lisboa: Terramar, 2002. ISBN 97-271-0336-7. S. 32-36.

⁷⁴ CERVO, Amando Luis a José Calvet MAGALHÃES. *Depois das caravelas : as relações entre Portugal e o Brasil 1808-2000*. Lisboa: Instituto Camões. ISBN 927-566-207-5. S. 244-247

motory) podílejících se v roce 1998 na celkovém dovozu 18,5 % (pro porovnání v roce 1990 pouhými 4,5 %). Na složení brazilského exportu do Portugalska se nic nemění. I nadále převažují zemědělské produkty a základní suroviny (sója, cukr, káva, dřevo, bavlna a kůže).⁷⁵

Období 90. let je také významné z hlediska boomu v oblasti PZI. V roce 1994 nedosahovaly portugalské PZI v Brazílii ani 1 % ze všech PZI Portugalska v zahraničí, v roce 1997 už dosáhly 29,1 %, čímž se Portugalsko stalo šestým největším zahraničním investorem v Brazílii. V roce 1998 v rámci privatizace brazilské společnosti Telebrás investoval Portugal Telecom cca. 668 mld. PTE a Portugalsko se posunulo na třetí příčku mezi nejvýznamnějšími investory v Brazílii za rok 1998 (za USA a Španělskem). Brazilské PZI do Portugalska v tomto období zaznamenávaly také nárůst, přičemž hlavními oblastmi kam směřovaly, bylo především bankovníctví a finanční sektor a stavebnictví.⁷⁶

Následující tabulka č. 3 nastiňuje vývoj obchodu se zbožím a službami v období mezi roky 1996–2006. Z tabulky je patrný jednak nárůst brazilských importů a také tradiční negativní portugalská obchodní bilance s Brazílií.

Tabulka č. 3: Portugalský zahraniční obchod se zbožím s Brazílií v letech 1996–2006

Portugalský zahraniční obchod se zbožím s Brazílií v letech 1996–2006											
(mil. EUR)											
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Export	191,0	203,7	200,7	136,4	196,9	224,8	164,1	129,0	154,5	178,1	255,4
Import	352,0	494,4	446,7	351,9	456,2	536,7	643,7	649,4	834,2	974,5	1 214,6
Saldo	- 161,0	- 290,7	- 245,9	- 215,5	- 259,3	- 311,9	- 479,6	- 520,4	- 679,8	- 796,4	- 959,2

Zdroj: INE – Dados Estatísticos, vlastní výpočty.

Zde je nutné si povšimnout z výše uvedeného textu, že nejvýznamnější rozkvět vzájemných vztahů, který se odehrál během 90. let 20. století, nikterak přímo nesouvisí se snahou Portugalska a Brazílie o jejich rozvíjení. Spíše je úzce spojen s postupným otevíráním jejich ekonomik, ať již jde o upuštění od protekcionistické politiky Brazílie a její následnou integraci do Mercosuru, nebo definitivní konec dlouho přetrvávajícího snažení Portugalska

⁷⁵ SILVA, Joaquim Ramos. Portugal/Brasil: uma década de expansão das relações económicas, 1992 - 2002. Lisboa: Terramar, 2002. ISBN 97-271-0336-7. S. 110-116.

⁷⁶ CERVO, Amando Luis a José Calvet MAGALHÃES. *Depois das caravelas : as relações entre Portugal e o Brasil 1808-2000*. Lisboa: Instituto Camões. ISBN 927-566-207-5. S. 260-267.

o udržení zbytku svých kolonií v Africe a s tím související politiky mezinárodní izolace, který přinesly události Karafiátové revoluce a umožnily tak přístup do ES.

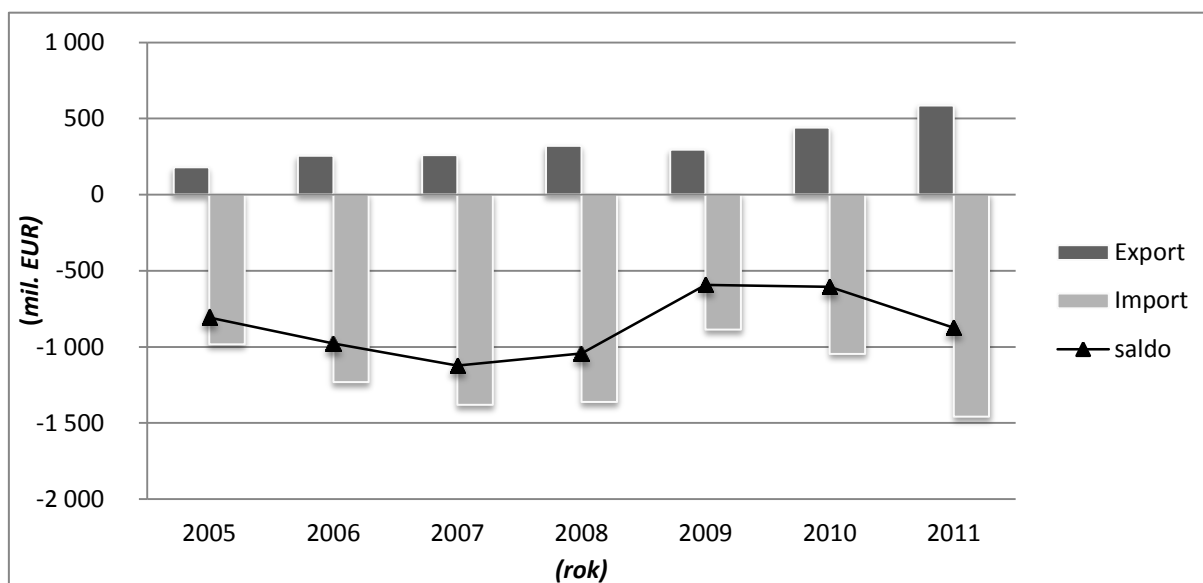
3.2 Vzájemné obchodní vztahy Portugalska a Brazílie mezi léty 2007–2011

Hlavním zdrojem pro následující řádky jsou materiály, které mi byly poskytnuty portugalskou agenturou AICEP, nicméně všechny tyto materiály jsou volně dostupné veřejnosti.

3.2.1 Vzájemný obchod se zbožím

Nejprve se budeme věnovat obchodní bilanci. Portugalská obchodní bilance s Brazílií, jak již bylo nastíněno v předchozí podkapitole, byla v průběhu 90. letech minulého století a i v první polovině desetiletí nového milénia deficitní. V období 2007–2011 tento trend pokračuje, což potvrzuje i graf č. 1. ve kterém jsou pro lepší znázornění zahrnuty i údaje pro rok 2005 a 2006.

Graf č. 1: Obchodní bilance Portugalska s Brazílií 2005–2011

Zdroj: BANCO DE PORTUGAL – Quadro multidimensional, vlastní zpracování. Viz také příloha č. 2.

Ve sledovaném období mělo Portugalsko vůbec nejhorší zápornou obchodní bilanci s Brazílií v roce 2007 a to 1 123 mil. EUR, což je pro Portugalsko zatím historicky nejvyšší deficit. Naopak nejnižší hodnoty deficit dosáhl v roce 2009 a to zejména díky poklesu brazilského importu na 888 mil. EUR, což znamenalo nejnižší portugalský deficit od roku 2004 (593 mil. EUR). V roce 2011 byl zaznamenán historicky nejvyšší objem brazilských importů

do Portugalska – 1 462 mil. EUR. V témže roce byly na historické výši také portugalské exporty do Brazílie – 583 mil. EUR. Rok 2009 byl tedy nejhorší z hlediska vzájemné obchodní výměny zboží, brazilské importy do Portugalska klesly oproti předchozímu roku o 34,9 %. Avšak od tohoto roku můžeme mluvit o růstové tendenci objemu zboží v obou směrech. Pokles z roku 2009 zapříčinila světová ekonomická a finanční krize, kdy objemy exportu a importů zboží klesaly v celém světě.⁷⁷ Od roku 2010 dochází k znovuoobnovení světových toků se zbožím, což dokresluje právě i případ Brazílie a Portugalska.

Pokud jde o pozici, jakou Brazílie zaujímá mezi všemi dalšími zeměmi exportujícími zboží do Portugalska, její postavení demonstruje tabulka č. 4.

Tabulka č. 4: Portugalský zahraniční obchod se zbožím s Brazílií v letech 2007–2011

Portugalský zahraniční obchod se zbožím s Brazílií v letech 2007–2011					
<i>(mil. EUR)</i>					
Export zboží do:					
	2007	2008	2009	2010	2011
svět	38 294	38 847	31 697	37 268	42 870
– Brazílie	258	320	295	440	583
– podíl Brazílie	0,67 %	0,82 %	0,93 %	1,18 %	1,36 %
– pozice Brazílie	17.	13.	11.	10.	10.
Import zboží z:					
	2007	2008	2009	2010	2011
svět	59 927	64 194	51 379	58 647	59 243
– Brazílie	1 381	1 363	888	1 046	1 462
– podíl Brazílie	2,30 %	2,12 %	1,73 %	1,78 %	2,47 %
– pozice Brazílie	8.	9.	10.	10.	10.

Zdroj: AICEP – Comércio Internacional Português de Bens por Mercados 2001–2011, vlastní zpracování.

V rámci všech zemí, kam Portugalsko exportuje zboží, dochází v období 2007–2011 právě k posílení brazilského postavení. Podíl portugalského zboží směřujícího do Brazílie na všem vyvezeném zboží v roce 2007 byl 0,67 %. Ve sledovaném období narůstal až na hodnotu 1,36 % v roce 2011, stalo se tomu hlavně díky téměř dvojnásobnému zvýšení exportů do Brazílie.

⁷⁷ BANCO DE PORTUGAL. *Quadro multidimensional*. [online]. 2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: [http://www.bportugal.pt/PAS/sem/src/\(S\(4uwnzw55ee1h5wq4nb21br45\)\)/Analise.aspx?book=%7bB4FA82F9-0F51-44DE-A057-AE2A658F5837%7d&Page=%7b96CB1704-ABED-4F0F-9FA7-E08732DED7F2%7d](http://www.bportugal.pt/PAS/sem/src/(S(4uwnzw55ee1h5wq4nb21br45))/Analise.aspx?book=%7bB4FA82F9-0F51-44DE-A057-AE2A658F5837%7d&Page=%7b96CB1704-ABED-4F0F-9FA7-E08732DED7F2%7d)

To staví Brazílii na desáté místo v žebříčku příjemců portugalského zboží. Pokud nebudeme brát v potaz země EU, tak Brazílie zaujímá třetí pozici za Angolou a Spojenými státy americkými.⁷⁸

Pokud jde o umístění Brazílie mezi zeměmi, ze kterých Portugalsko nejvíce dováží, udržuje se dlouhodobě v první desítce. V roce 2011 dokonce vzrostl podíl Brazílie na zboží importovaném do Portugalska na 2,47 % (nejvyšší hodnoty za sledované období). Spolu s Brazílií se v první desítce zemí mimo země EU objevuje také Nigérie a Čína. Angola figuruje na jedenácté pozici.⁷⁹

Situace samozřejmě není stejná, co se týče významu Portugalska ve výměně zboží s Brazílií. Následující tabulka č. 5 uvádí umístění Portugalska vůči ostatním zemím v brazilské zbožíové výměně.

Tabulka č. 5: Pozice Portugalska v rámci brazilského obchodu se zbožím 2007–2011

Pozice Portugalska v rámci brazilského obchodu se zbožím 2007–2011						
		2007	2008	2009	2010	2011
Portugalsko jako klient	<i>pozice</i>	21.	27.	31.	32.	31.
	<i>podíl</i>	1,12 %	0,86 %	0,83 %	0,75 %	0,80 %
Portugalsko jako poskytovatel	<i>pozice</i>	48.	46.	45.	46.	41.
	<i>podíl</i>	0,28 %	0,36 %	0,34 %	0,32 %	0,37 %

Zdroj: AICEP – Relações Económicas Bilaterais com o Brasil.

Portugalsko se v celém sledovaném období pohybuje kolem 30. příčky mezi zeměmi, do nichž Brazílie exportuje. Jeho podíl tak klesl oproti roku 2007 o 0,32 p.b., což znamená, že z celkových brazilských exportů jich do Portugalska v roce 2011 směřuje 0,80 %. Pozice Portugalska jako importéra zboží do Brazílie je zanedbatelná, nicméně v rámci všech zemí své postavení posílilo oproti 48. místu z roku 2007 na 41. místo v roce 2011.

Nyní se dostáváme k samotné komoditní struktuře zbožíové výměny. Tabulka č. 6 znázorňuje komoditní strukturu Portugalského importu do Brazílie dle třídění SITC v letech 2007 a 2011.

⁷⁸ AICEP. *Comércio Internacional Português de Bens* [online]. 2012 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://www.portugalglobal.pt/PT/Biblioteca/Paginas/Detalhe.aspx?documentId=96f12c9d-0480-4909-81c4-696edf6b1d02>

⁷⁹ AICEP. *Comércio Internacional Português de Bens* [online]. 2012 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://www.portugalglobal.pt/PT/Biblioteca/Paginas/Detalhe.aspx?documentId=96f12c9d-0480-4909-81c4-696edf6b1d02>

Tabulka č. 6: Struktura portugalského exportu do Brazílie dle třídění SITC v letech 2007, 2011

Struktura portugalského exportu do Brazílie dle třídění SITC v letech 2007, 2011		
(mil. EUR)		
	2007	2011
SITC 4 – Živočišné a rostlinné oleje, tuky a vosky	72,7	113,0
SITC 0 – Potraviny a živá zvířata	48,0	109,8
SITC 7 – Stroje a dopravní prostředky	37,8	92,8
SITC 6 – Tržní výrobky, tříděné hlavně podle materiálu	20,0	83,3
– podíl SITC 0 + SITC 4 + SITC 6 + SITC 7	69,2 %	68,4 %
SITC 2 – Surové materiály, nepoživatelné s výjimkou paliv	12,2	54,9
SITC 3 – Minerální paliva, maziva a příbuzné materiály	10,8	41,4
SITC 5 – Chemikálie a příbuzné výrobky	21,5	31,6
SITC 1 – Nápoje a tabák	20,1	29,4
SITC 8 – Průmyslové spotřební zboží	13,3	24,0
SITC 9 – Komodity a předměty obchodu, jinak nezařazené	0,1	0,4
CELKEM:	258,2	583,1

Zdroj: EUROSTAT – DS018995 - EU27 Trade Since 1998 By SITC, vlastní výpočty.

Na základě tabulky je patrné, že se podíl čtyř nejdůležitějších skupin na vývozu do Brazílie od roku 2007 téměř nezměnil. Stále reprezentují více než 68 % z vývozu do Brazílie. Těmito hlavními skupinami jsou:

- SITC 4 – *Živočišné a rostlinné oleje, tuky a vosky*
- SITC 0 – *Potraviny a živá zvířata*
- SITC 7 – *Stroje a dopravní prostředky*
- SITC 6 – *Tržní výrobky tříděné hlavně podle materiálu*

Skupinou, která za dané období zaznamenala největší dynamiku, byla SITC 2 – *Surové materiály, nepoživatelné s výjimkou paliv*, jejíž absolutní hodnota vzrostla téměř o 350 % a její podíl mezi skupinami produktů exportovanými do Brazílie stoupl ze 4,7 % na 9,4 %. Nárůst o 316 % zaznamenala skupina SITC 6 – *Tržní výrobky tříděné hlavně podle materiálu* a o 282 % vzrostla skupina SITC 3 – *Minerální paliva, maziva a příbuzné materiály*.

Mezi největší vývozní artikly z Portugalska do Brazílie v roce 2011 se řadí olivový olej (19,0 % z celkového vývozu do Brazílie), měď a její slitiny s 6,2 % (právě ta měla velký vliv na nárůst podílu SITC 2), jablka, hrušky a kdoule (5,1 %), vína (5 %) a sušené a nasolené ryby (5 %). Jde

tedy, s výjimkou mědi, o ryze zemědělské a potravinářské produkty, které jsou tradičními portugalskými vývozními artikly.⁸⁰

Jedna ze studií agentury GEE, která spadá pod portugalské Ministerstvo zahraničních věcí, uvádí, že 52,7 % průmyslových výrobků, které byly v roce 2011 exportovány z Portugalska do Brazílie, měly nízkou technologickou úroveň⁸¹. V tomto směru lze pozorovat zlepšení o 11 p.b. vůči roku 2007, kdy takovýchto produktů bylo více než 63,7 %. Hodnota této skupiny výrobků s nízkou technologickou úrovní činila 255 mil. EUR v roce 2011, tedy více než polovinu celkových exportů do Brazílie.⁸²

Následující tabulka č. 7 představuje komoditní strukturu brazilských importů do Portugalska dle třídění SITC.

Tabulka č. 7: Struktura brazilského importu do Portugalska dle třídění SITC v letech 2007, 2011

Struktura brazilského importu do Portugalska dle třídění SITC v letech 2007, 2011		
(mil. EUR)		
	2007	2011
SITC 3 – Minerální paliva, maziva a příbuzné materiály	503,4	761,8
SITC 0 – Potraviny a živá zvířata	185,7	279,2
SITC 2 – Surové materiály, nepoživatelné s výjimkou paliv	370,4	123,4
– podíl SITC 0 + SITC 2 + SITC 3	76,7 %	79,7 %
SITC 6 – Tržní výrobky, tříděné hlavně podle materiálu	113,3	120,2
SITC 5 – Chemikálie a příbuzné výrobky	57,7	75,6
SITC 7 – Stroje a dopravní prostředky	61,3	45,3
SITC 8 – Průmyslové spotřební zboží	49,1	26,7
SITC 1 – Nápoje a tabák	2,3	26,0
SITC 4 – Živočišné a rostlinné oleje, tuky a vosky	5,1	3,4
SITC 9 – Komodity a předměty obchodu, jinak nezařazené	1,2	0,0
CELKEM:	1 349,4	1 462,6

Zdroj: EUROSTAT – DS018995 - EU27 Trade Since 1998 By SITC, vlastní výpočty.

⁸⁰ AICEP. Portugal: *Relacionamento Económico com o Brasil*. [online]. 2013 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://www.portugalglobal.pt/PT/Biblioteca/Paginas/Detalhe.aspx?documentId=9d3cedff-9bd7-4392-b691-3a39ca3bb262>

⁸¹ Jedná se zejména o dřevozpracující, textilní, obuvnický průmysl a potravinářství.

⁸² GABINETE DE ESTRATÉGIA E ESTUDOS. *Comércio internacional de produtos industriais transformados: Portugal - Brasil* [online]. Ministério da Economia e do Emprego, 2012 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.gee.min-economia.pt/>

Hlavní 3 skupiny v roce 2011 jsou stejné jako ty v roce 2007. Celkový podíl těchto skupin na všech brazilských importech do Portugalska zůstává kolem tří čtvrtin. Jmenovitě jde o skupiny:

- SITC 3 – *Minerální paliva, maziva a příbuzné minerály*;
- SITC 0 – *Potraviny a živá zvířata*;
- SITC 2 – *Surové materiály, nepoživatelné s výjimkou paliv*.

První zmíněná tvoří více než 52,1 % z celkového brazilského importu do Portugalska; vedle toho tato skupina také vykazuje trvale silný růst absolutní hodnoty vyjádřený v eurech. Ve sledovaném období narostla tato skupina o 51,3 %; zde je nutno podotknout, že za tímto zvýšením nestojí významný nárůst objemu importované ropy, nýbrž zvýšení její ceny na světovém trhu. Další skupinou, která zaznamenala významný nárůst mezi roky 2007 a 2011 je *SITC 0 – Potraviny a živá zvířata*, jejíž hodnoty se ve sledovaném období se z 185,7 mil. EUR zvýšily na 279,2 mil. EUR, tedy stouply o celých 53 %. Naopak skupinou, jež zaznamenala největší pokles oproti roku 2007 (o 31 %), je *SITC 2 – Surové materiály, nepoživatelné s výjimkou paliv*.

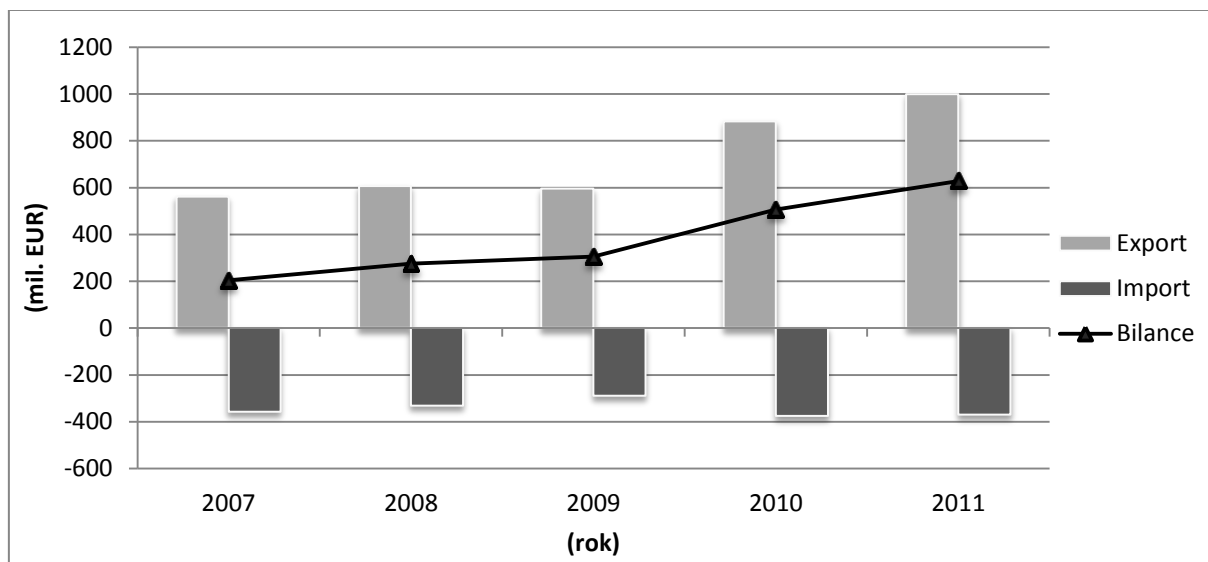
Mezi největší importní artikly v roce 2011 z Brazílie do Portugalska patří již zmíněná ropa (52,1 %), třtinový cukr (8,6 %), sója (6,6%), válcované výrobky ze železa (4,2 %) a kukuřice (3 %).⁸³

⁸³ AICEP. *Relacionamento Económico com o Brasil*. [online]. 2013 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://www.portugalglobal.pt/PT/Biblioteca/Paginas/Detalhe.aspx?documentId=9d3cedff-9bd7-4392-b691-3a39ca3bb262>

3.2.2 Vzájemný obchod se službami

Následující graf č. 2 shrnuje bilanci služeb mezi Portugalskem a Brazílií mezi lety 2007 a 2011.

Graf č. 2: Portugalská bilance služeb s Brazílií v letech 2007–2011

Zdroj: BANCO DE PORTUGAL – Quadro multidimensional, vlastní zpracování. Viz také příloha č. 3.

Portugalsko má dlouhodobě přebytek bilance služeb s Brazílií (pouze v roce 2003 vykázala tato bilance deficit ve výši 7 142 tis. EUR). Z grafu č. 2 je patrné, že služby poskytované ze strany Portugalska ve sledovaném období rostly až na výjimku krizového roku 2009. V roce 2011 pak dosáhly zatím nejvyššího objemu – 999,47 mil. EUR. Služby poskytované brazilskými subjekty do Portugalska kolísají mezi roky 2007–2011 kolem objemu 350 mil. EUR.⁸⁴

Podíl portugalských služeb poskytovaných Brazílii vůči všem službám, které Portugalsko ve sledovaném období poskytlo, činí v průměru 4,1 %. V roce 2011 byla Brazílie na šestém místě mezi všemi zeměmi, kam Portugalsko služby poskytovalo. Naopak co do poskytování služeb se Brazílie ve sledovaném období pravidelně umisťuje na konci první desítky zemí, které své služby importují do Portugalska (v průměru 3,16 %).⁸⁵

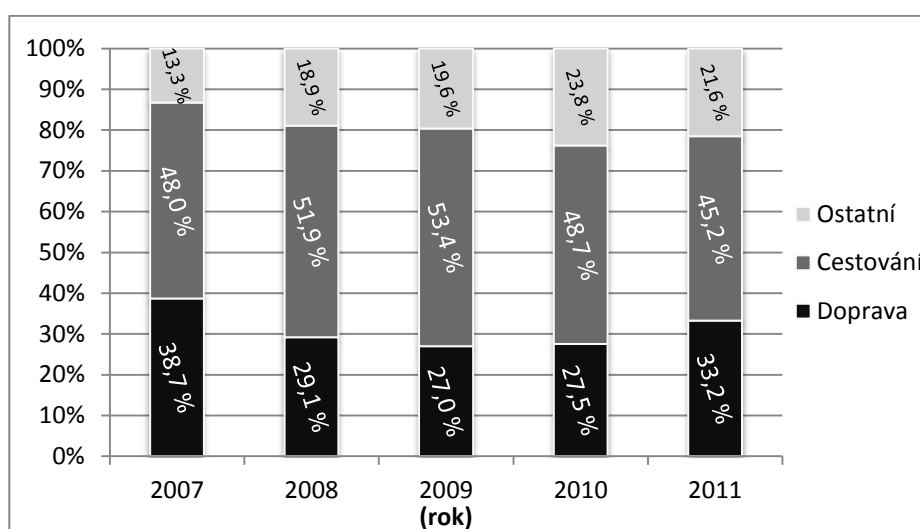
⁸⁴ BANCO DE PORTUGAL. *Quadro multidimensional*. [online]. 2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: [http://www.bportugal.pt/PAS/sem/src/\(S\(4uwnzw55ee1h5wq4nb21br45\)\)/Analise.aspx?book=%7bB4FA82F9-0F51-44DE-A057-AE2A658F5837%7d&Page=%7b96CB1704-ABED-4F0F-9FA7-E08732DED7F2%7d](http://www.bportugal.pt/PAS/sem/src/(S(4uwnzw55ee1h5wq4nb21br45))/Analise.aspx?book=%7bB4FA82F9-0F51-44DE-A057-AE2A658F5837%7d&Page=%7b96CB1704-ABED-4F0F-9FA7-E08732DED7F2%7d)

⁸⁵ AICEP. *Relacionamento Económico com o Brasil*. [online]. 2013 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://www.portugalglobal.pt/PT/Biblioteca/Paginas/Detalhe.aspx?documentId=9d3cedff-9bd7-4392-b691-3a39ca3bb262>

Pokud jde o strukturu služeb, naprostá většina exportu služeb z Portugalska za dané období souvisí s příjmy z cestovního ruchu a dopravy. Tyto dvě skupiny se v roce 2011 podílely 90,2 % na celkových službách exportovaných do Brazílie. Největší podíl mají dopravní služby – v průměru 53 %.⁸⁶

U služeb exportovaných z Brazílie do Portugalska lze také snadno vymezit dvě hlavní kategorie; stejně jako u těch portugalských jimi jsou doprava a cestovní ruch (v průměru za sledované období v průměru celkem 80,5 %). Z hlediska hodnotového vyjádření však brazilské importy služeb cestovního ruchu překračují dopravní služby. V roce 2011 byl poměr cestovního ruchu vůči dopravě zhruba 4 : 3 (viz graf č. 3).

Graf č. 3: Struktura exportu služeb z Brazílie do Portugalska 2007–2011

Zdroj: AICEP – Relações Económicas Bilaterais com o Brasil, vlastní zpracování.

3.2.3 Přímé zahraniční investice

Pro portugalské subjekty je Brazílie mezi roky 2007–2011 jednou z hlavních pěti zemí, kam PZI pravidelně plynou. V tomto ohledu byl nejvýznamnější rok 2010, kdy byly portugalskými subjekty uskutečněny do Brazílie PZI v hodnotě 1,681 mld. EUR, tedy 17,2 % z celkové hodnoty všech portugalských PZI (celkem za tento rok 9,790 mld. EUR). A Portugalsko se dostalo na třináctou pozici v konkurenci všech zemí, ze kterých PZI do Brazílie plynuly. V roce 2010 byla

⁸⁶ AICEP. *Relacionamento Económico com o Brasil*. [online]. 2013 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://www.portugalglobal.pt/PT/Biblioteca/Paginas/Detalhe.aspx?documentId=9d3cedff-9bd7-4392-b691-3a39ca3bb262>

největší *greenfield* investice v hodnotě zhruba 212 mil. USD provedená portugalskou cementářskou společností Cimpor. Zdaleka se ale portugalské PZI do Brazílie v tomto roce nepřiblížily průměru z let 1998–2000, který dosahuje 3,861 mld. EUR. Nicméně došlo také k výrazným desinvesticím a jednou z nich bylo odprodání podílu v brazilské telekomunikační společnosti VIVO, který vlastnil Portugal Telecom.^{87 88}

Mezi roky 2007 a 2011 do Brazílie investovaly také jedny z nejvýznamnějších portugalských energetických společností – GALP a EDP.⁸⁹ Dle statistiky poklesly v tomto odvětví portugalské PZI do Brazílie z 10,3 % v roce 2007 na 2,9 % v roce 2011, tedy 7,4 p.b. Pokud jde o dlouhodobě nejsilnější sektory PZI, s více než 39,9 % si v roce 2011 udržuje první místo finanční a pojišťovací sektor, následovaný velkoobchodem a maloobchodem (22,4 %). Oproti roku 2007 se v letech 2010 a 2011 výrazně zvýšil podíl průmyslového sektoru.⁹⁰

Brazilské PZI do Portugalska zaznamenaly shodně nejvyšší hodnotu v roce 2010 – 1,834 mld. EUR. Mezi brazilskými firmami stojícími za PZI do Portugalska v celém sledovaném období lze také objevit některá zajímavá jména, jakým je např. renomovaný výrobce letadel Embraer, který získal majoritní podíl v portugalské společnosti OGMA. V roce 2012 došlo k úspěšnému otevření dvou nových továren Embraer ve městě Évora, ležícím v nejchudším regionu Portugalska – Alentejo. Jejich výstavba si vyžádala investice dosahující 177 mil. EUR.⁹¹

3.2.4 Shrnutí a očekávaný vývoj

Od 90. let dochází k nárůstu obchodu mezi Portugalskem a Brazílií, kdy právě v roce 2011 je obrat výměny zboží a služeb nejvyšší. Z hlediska velikosti a otevřenosti ekonomiky Portugalska lze tvrdit, že Brazílie je jedním z jeho významných obchodních partnerů. Přesto je však pozice zemí EU, jak je zmíněno v podkapitole 1.1, neotřesitelná a Španělsko, Německo a Francie jsou

⁸⁷ VCC. *Outward FDI from Portugal and its policy context* [online]. Vale Columbia Center on Sustainable International Investment, 2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://www.vcc.columbia.edu/files/vale/documents/Portugal_OFDI_17_July_2012_-_FINAL.pdf

⁸⁸ AICEP. *Relações Relacionamento Económico com o Brasil*. [online]. 2013 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://www.portugalglobal.pt/PT/Biblioteca/Paginas/Detalhe.aspx?documentId=9d3cedff-9bd7-4392-b691-3a39ca3bb262>

⁸⁹ AICEP. *Relações Económicas Bilaterais com o Brasil*. [online]. 2013 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.portugalglobal.pt/PT/Biblioteca/Paginas/Detalhe.aspx?documentId=35af1cc5-5978-4cb2-9e6f>

⁹⁰ AICEP. *Relacionamento Económico com o Brasil*. [online]. 2013 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://www.portugalglobal.pt/PT/Biblioteca/Paginas/Detalhe.aspx?documentId=9d3cedff-9bd7-4392-b691-3a39ca3bb262>

⁹¹ EMBRAER. *Embraer Opens Two New Centers of Excellence in Portugal*. [online]. 2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.Embraer.com/en-US/ImprensaEventos/Press-releases/noticias/Pages/Embraer-abre-dois-novos-centros-de-Excelencia-em-Portugal.aspx>

dominantními partnery. Pro Brazílii, Portugalsko není a ani nemůže být jedním z nejvýznamnějších partnerů co do výměny zboží a služeb.

Lze si také v souvislosti s podkapitolou 1.1 a 1.2 povšimnout dvou věcí. Portugalský export zboží do Brazílie nekoresponduje s jeho strukturou do ostatních zemí. Avšak i přesto je zajímavé, že v portugalském exportu do Brazílie figurují hlavně potravinářské a zemědělské produkty, u nichž v rámci Brazílie (resp. i celého Mercosuru) existují vysoké celní sazby. Pro takové produkty je navíc potřeba obdržet licence na dovoz, které jsou spojeny s vysokou mírou byrokracie. Naopak brazilský export do Portugalska víceméně kopíruje strukturu brazilských exportů do třetích zemí.

V oblasti PZI dochází v posledních letech k většímu objemu investic ze strany Portugalska a pro jeho subjekty je Brazílie jednou z hlavních zemí, kam investují. V souvislosti s obdrženým záchranným balíčkem od EU a MMF se Portugalsko zavázalo k privatizaci podniků dosud vlastněných státem. Mezi podniky, které měly být v budoucnu privatizovány nebo u kterých už privatizace proběhla, patří například energetické společnosti EDP a REN, portugalský provozovatel letišť ANA, letecká společnost TAP, poštovní společnost CTT nebo televize RTP. Předpokládá se brazilský zájem o jejich koupi, neboť většina z nich má své pobočky také v dalších portugalsky mluvících zemích v Africe. Tato privatizace již ovšem také však vzbudila zájem ze strany Číny, která by jejich koupí získala snadnější přístup právě na strategické africké trhy. V roce 2012 byl již prodán za 2,7 mld. EUR 21 % podíl v EDP čínské společnosti Three Gorges Corporation, která svou nabídkou předčila subjekty z Brazílie a Německa. I přes tento dílčí neúspěch pro Brazílii je zřejmé, že v budoucnu nepoleví ve snaze o získání některého z dosud nezprivatizovaných podniků.⁹²

Negativní dopad na vzájemné obchodní vztahy Portugalska a Brazílie měla ekonomická krize pouze v roce 2009, poté dochází opět k znovu zintenzivňování jejich vzájemného obchodu, tak jak se tomu dělo před krizí. Současná jednání o vzniku zóny volného obchodu mezi EU a Mercosurem, by mohla přinést větší nárůst obchodu mezi Portugalskem a Brazílií, avšak dovolím si tvrdit, že tento nárůst by i tak nepřinesl výraznou žádnou změnu v jejich obchodních vztazích.

⁹² FINANCIAL TIMES. Extensive sell-offs constitute irreversible retreat by government. In: *Doing Business in Portugal* [online]. 2012 [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://media.ft.com/cms/2fddb5d8-829f-11e1-b06d-00144feab49a.pdf>

Závěr

Tato bakalářská práce s názvem „Ekonomické vztahy Portugalska a Brazílie“ se zabývala obchodně-ekonomickými vztahy Portugalska a Brazílie a kladla si za cíl je zanalyzovat. Mimo to mi také pomohla si uvědomit, že leč obě dvě země k sobě mají historicky a kulturně velice blízko, v jejich obchodních vztazích tento fakt nesehrává žádnou významnou roli.

Jak dokládá první kapitola, hlavními obchodními partnery Portugalska i za současné evropské dluhové krize jsou dlouhodobě země EU (shodně 74 % z celkového importu i exportu zboží do Portugalska). Jedná se především o jeho souseda Španělsko, spolu s Německem a Francií. Hlavními partnery Brazílie, přesto že je členem Mercosuru, jsou země EU, Čína a Spojené státy americké. Do zemí Mercosuru směřuje pouhých 10 % exportu zboží Brazílie. Silnou stránkou Brazílie je nedávný silný ekonomický růst, dobré zemědělské podmínky a četné nerostné bohatství, které ji dnes řadí mezi perspektivní ekonomiky.

Začátek druhé kapitoly je vystavěn kolem charakteristiky ES/EU a jejího vzniku. Postupně také definuje její společnou obchodní politiku jako hlavní determinant pro navazování ekonomických vztahů s třetími zeměmi, kde důležitou roli v podpoře zintenzivňování vztahů mezi zeměmi Latinské Ameriky a EU/ES sehrálo i přistoupení Španělska a Portugalska do ES v roce 1986. V další části tato kapitola představuje charakteristiky Mercosuru, které dokazují jeho vnitřní diferenciaci a nejednotnost v obchodních a potažmo zahraničních otázkách, která se promítla i do jednání o dohodě volného obchodu mezi EU a Mercosurem, jež započala oficiálně v roce 2000. Vzájemně předložené nabídky na redukci tarifních i netarifních překážek nebyly pro protistrany dostatečně atraktivní. Společná zemědělská politika EU a zároveň již zmíněná nejednotnost Mercosuru, kdy Brazílie odmítala ustoupit v oblasti přístupu subjektů EU na její trh, jsou tedy hlavními důvody, které způsobily zmražení vyjednávání v roce 2004. Dnes již došlo k znovuotevření těchto jednání, jejichž potenciální úspěch by mohl vést k zformování velice silného ekonomického bloku.

Ve třetí kapitole hodnotí práce vzájemné snahy v podobě nejrůznějších obchodních dohod mezi Brazílií a Portugalskem od osamostatnění Brazílie v roce 1822, které měly jejich obchodně-ekonomické vztahy posilovat. I přes četnost dohod a snahu jejich hlavních představitelů o zlepšení, je hlavním hybatelem těchto vztahů období, kdy se obě země vymaňují z dlouholetých

diktátorských režimů a začínají se integrovat do regionálních celků a tím i otevírat vůči světu. Za zlomové období, kdy lze sledovat první výrazné zlepšení, můžeme považovat 90. léta 20. století, kdy od roku 1990 do roku 2000 vzrostl významně portugalský export zboží do Brazílie z 32,8 mil. EUR na 196,9 mil. EUR a také rostl import z Brazílie – z 279,5 mil. EUR na 456,5 EUR. Konec 90. let také pro obě země znamenal zvýšení vzájemných toků PZI. Jednou s nejvýznamnějších PZI byla v roce 1998 investice společnosti Portugal Telecom do brazilské společnosti Telebrás.

Druhá část třetí kapitoly analyzuje jejich obchodní výměnu mezi lety 2007–2011. Toto období je charakterizováno světovou ekonomickou krizí, která se do luso-brazilských vztahů negativně promítla v roce 2009. Nicméně, již v roce 2010 dochází k obnovení jejich vzájemného obchodu, který v roce 2011 dosahuje historického maxima. Obchodní bilance Brazílie s Portugalskem nadále vyznívá ve prospěch latinskoamerické země a růst brazilských importů do Portugalska pokračuje (v roce 2011 již 1 462 mil. EUR). Z hlediska dlouhodobého umístění Brazílie do 10. příčky mezi všemi zeměmi, které do Portugalska exportují, je možné mluvit o Brazílii jako o jednom z důležitých portugalských partnerů mimo EU. Naopak Portugalsko pro Brazílii v tomto ohledu sehrává velice marginální roli (v roce 2011 na 41. místě). Dalším závěrem, ke kterému tato práce dochází, je fakt, že portugalský export zboží do Brazílie nekoresponduje s jeho strukturou vůči ostatním zemím, kde se mezi hlavní vývozní artikly do Brazílie v roce 2011 řadí: olivový olej (19 %), měď a její slitiny (6,2%); a jablka, hrušky a kdoule (5,1 %). Naopak brazilský export do Portugalska koresponduje s brazilskými exporty vůči světu; hlavní skupiny v tomto ohledu tvoří *SITC 3 – Minerální paliva, maziva a příbuzné materiály*; *SITC 0 – Potraviny a živá zvířata*; a *SITC 2 – Surové materiály, nepoživatelné s výjimkou paliv*. V řech jednotlivých artiklů tedy dominují: ropa (52,1 %), třtinový cukr (8,6 %), sója (6,6 %). Vzájemnému poskytování služeb vévodí na obou stranách doprava a cestovní ruch. Toky přímých zahraničních investic v období 2007-2011 nedosahují hodnot z konce 90. let.

Portugalsko, které obdrželo záchranný balíček od EU a MMF je nyní nuceno k privatizaci některých podniků, kde lze očekávat zájem brazilských subjektů o jejich získání. Zároveň je možné i do budoucna očekávat rostoucí tendenci vzájemné obchodní výměny, nelze říci, že by mohlo dojít k jejich zásadnímu posílení a to i v případě, že by došlo k úspěšnému završení jednání o vytvoření zóny volného obchodu mezi EU a Mercosurem.

Seznam použitých zdrojů:

Knižní zdroje:

ADAMCOVÁ, Lenka a Ivo GOMBALA. *Regionální ekonomická integrace v Asii, Africe a Latinské Americe*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001. ISBN 80-245-0152-X.

BANCO PORTUGUÊS DO ATLÂNTICO. *As relações comerciais entre Portugal e Brasil*. [s.l.]:Porto, 1948.

BRASIL. *Tratados e Actos Internacionais Brasil-Portugal*. Lisboa: Serv. de Propaganda e Expansão Comercial do Brasil, 1962.

CERVO, Amando Luis a José Calvet MAGALHÃES. *Depois das caravelas : as relações entre Portugal e o Brasil 1808-2000*. Lisboa: Instituto Camões. ISBN 927-566-207-5.

CIHELKOVÁ, Eva. *Evropská ekonomická integrace: procesy, politiky, governance*. Praha: Oeconomica, 2011. ISBN 978-802-4518-350.

CIHELKOVÁ, Eva. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, 2003. ISBN 80-717-9804-5.

CIHELKOVÁ, Eva. *Vztahy Evropské unie se zeměmi Latinské Ameriky: nárys adaptační strategie ČR před a po vstupu do EU*. V Praze: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2000. ISBN 80-245-0072-8.

GABINETE DE ESTUDOS. *Aspectos recentes do comércio entre o Brasil e Portugal*. Lisboa: Corporação do Comércio, 1971.

KALÍNSKÁ, Emilie. *Mezinárodní obchod v 21. století*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3396-8.

KLÍMA, Jan. *Dějiny Brazílie*. Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-710-6261-8.

KLOM, Andy. Mercosur and Brazil: A European Perspective In: *International Affairs*. 2003, vol. 79, no. 2, s. 351-368. ISSN 0020-5850.

PINTO, António Costa. *Contemporary Portugal: politics, society and culture*. New York: Columbia University Press, 2003. ISBN 08-803-3996-9.

PINTO, Messias de Sá. Os interesses de Portugal no contexto das relações União Europeia - Mercosul. In: *Revista cadernos de estudos Latino-Americanos*. Janeiro-Abril 2008, no. 4, s. 111-129. ISSN 1646-5164.

RETO, Luís. *Potencial Económico da Língua Portuguesa*. Lisboa: Texto Editores, 2012. ISBN 978-972-47-4607-4.

SILVA, Joaquim Ramos. *Portugal/Brasil: uma década de expansão das relações económicas, 1992 - 2002*. Lisboa: Terramar, 2002. ISBN 97-271-0336-7.

SUJA, Miroslav. Asociační dohoda EU - MERCOSUR. In: *Mezinárodní politika*. 2004, vol. 28, s. 22-23. ISSN 0543-7962.

Elektronické zdroje:

AICEP. *Comércio International Português de Bens por Mercados 2001-2011* [online]. 2012 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://www.portugalglobal.pt/PT/Biblioteca/Paginas/Detalhe.aspx?documentId=96f12c9d-0480-4909-81c4-696edf6b1d02>

AICEP. *Portugal - Acordos Bilaterais Celebrados* [online]. 2012 [cit. 2013-01-10]. Dostupné z: <http://www.portugalglobal.pt/PT/Biblioteca/Paginas/Detalhe.aspx?documentId=6835394f-bffe-454c-8762-3dbc18be676b>

AICEP. Portugal - Perfil País [online]. 2012 [cit. 2012-12-17]. Dostupné z: <http://portugalglobal.pt/PT/Biblioteca/Paginas/Detalhe.aspx?documentId=25bb838f-cf8e-4ed9-8fb7-0ca07abcd81e>

AICEP. *Relações Económicas Bilaterais com o Brasil*. [online]. 2013 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.portugalglobal.pt/PT/Biblioteca/Paginas/Detalhe.aspx?documentId=35af1cc5-5978-4cb2-9e6f-0feeace8eec>

AICEP. *Portugal : Relacionamento Económico com o Brasil*. [online]. 2013 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://www.portugalglobal.pt/PT/Biblioteca/Paginas/Detalhe.aspx?documentId=9d3cedff-9bd7-4392-b691-3a39ca3bb262>

BANCO CENTRAL DO BRASIL. Relações Econômico-Financeiras com o Exterior In: *Boletim do Banco Central do Brasil - Relatório Anual 2011* [online]. Banco Central do Brasil, 2011 [cit. 2013-12-20]. ISSN 0104-3307. Dostupné z: <http://www.bcb.gov.br/pec/boletim/banual2011/rel2011cap5p.pdf>

BANCO DE PORTUGAL. *Quadro multidimensional*. [online]. 2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: [http://www.bportugal.pt/PAS/sem/src/\(S\(4uwnzw55ee1h5wq4nb21br45\)\)/Analise.aspx?book=%7bB4FA82F9-0F51-44DE-A057-AE2A658F5837%7d&Page=%7b96CB1704-ABED-4F0F-9FA7-E08732DED7F2%7d](http://www.bportugal.pt/PAS/sem/src/(S(4uwnzw55ee1h5wq4nb21br45))/Analise.aspx?book=%7bB4FA82F9-0F51-44DE-A057-AE2A658F5837%7d&Page=%7b96CB1704-ABED-4F0F-9FA7-E08732DED7F2%7d)

BANCO DE PORTUGAL. *Statistical Bulletin: February 2012* [online]. Banco de Portugal, 2012 [cit. 2012-12-15]. Dostupné z: http://www.bportugal.pt/enUS/Estatisticas/PublicacoesEstatisticas/BolEstatistico/BEAnteriores/Lists/LinksLitsItemFolder/Attachments/137/BEFev12_en.pdf

CAIRNS GROUP. *Cairns Group – Introduction*. [online]. [s.a] [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://cairnsgroup.org/Pages/Introduction.aspx>

CIA. Brasil. *The World Factbook* [online]. 2012 [cit. 2013-12-18]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/br.html>

ECONOMIST. *Filling up the future* [online]. 2011 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.economist.com/node/21536570>

ECONOMY WATCH. *Brazil Economic Structure* [online]. 2012 [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: http://www.economywatch.com/world_economy/brazil/structure-of-economy.htm

EMBRAER. *Embraer Opens Two New Centers of Excellence in Portugal*. [online]. 2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.embraer.com/en-US/ImprensaEventos/Press-releases/noticias/Pages/Embraer-abre-dois-novos-centros-de-Excelencia-em-Portugal.aspx>

EUROPEAN UNION. Rozdělení pravomocí v Evropské unii. *Přehledy právních předpisů EU*. [online]. 2010 [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: http://Europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/lisbon_treaty/ai0020_cs.htm

EUROPEAN COMMISSION. Mercosur. *Bilateral Relations* [online]. [cit. 2012-01-30]. Dostupné z: <http://ec.Europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/regions/mercosur/>

EUROPEAN COMMISSION. *Mercosur-European Union Ministerial Meeting – Joint communiqué* [online]. 2013 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: http://trade.ec.Europa.eu/doclib/docs/2013/january/tradoc_150458.pdf

EUROSTAT. DS-018995 - EU27 Trade Since 1998 By SITC In: Eurostat [online]. 2013 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.Europa.eu/newxtweb/>

FINANCIAL TIMES. Extensive sell-offs constitute irreversible retreat by government. In: *Doing Business in Portugal* [online]. 2012 [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: <http://media.ft.com/cms/2fddb5d8-829f-11e1-b06d-00144feab49a.pdf>

GABINETE DE ESTRATÉGIA E ESTUDOS. *Comércio internacional de produtos industriais transformados: Portugal - Brasil* [online]. Ministério da Economia e do Emprego, 2012 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.gee.min-economia.pt/>

INE. *Anuário Estatístico de Portugal 2011* [online]. Lisboa: Instituto Nacional de Estatística, 2012 [cit. 2013-02-27]. ISBN 978-989-25-0178-9. Dostupné z: http://www.ine.pt/ngt_server/attachfileu.jsp?look_parentBoui=152751680&att_display=n&att_download=y

INE. Base de Dados. In: *INE Dados Estatísticos* [online]. 2012 [cit. 2012-12-27]. Dostupné z: http://www.ine.pt/xportal/xmain?xpid=INE&xpgid=ine_base_dados

INE. *Censos - Resultados definitivos: Portugal 2011* [online]. Lisboa: Instituto Nacional de Estatística, 2012 [cit. 2013-02-27]. ISBN 978-989-25-0181-9. Dostupné z: http://censos.ine.pt/ngt_server/attachfileu.jsp?look_parentBoui=148313382&att_display=n&att_download=y

INE. *Estatísticas Históricas Portuguesas* [online]. [Lisboa]: INE, 2001 [cit. 2012-12-28]. Dostupné z: http://www.ine.pt/xportal/xmain?xpid=INE&xpgid=ine_publicacoes&PUBLICACOESpub_boui=138364&PUBLICACOESmodo=2&xlang=pt

INE. *Estatísticas do comércio internacional 2011*. [online]. [Lisboa]: INE, 2012 [cit. 2012-12-15]. ISSN 0873-0687. Dostupné z: http://www.ine.pt/xportal/xmain?xpid=INE&xpgid=ine_publicacoes&PUBLICACOESpub_boui=149565242&PUBLICACOESstema=00&PUBLICACOESmodo=2

NEW YORK TIMES. *With Brazil as Advocate, Venezuela Joins Trade Bloc*. [online]. 2012 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: www.nytimes.com/2012/08/01/world/americas/mercosur-trade-bloc-admits-venezuela-as-full-member.html

MERCOSUR. *Quem Somos*. [online]. 2012 [cit. 2012-12-16]. Dostupné z: http://www.mercosur.int/t_generic.jsp?contentid=4002&site=1&channel=secretaria&seccion=2

MIMISTÉRIO DAS RRELAÇÕES EXTERIORES. *Comércio exterior brasileiro: 2012 (Março)* [online]. 2012 [cit. 2012-12-19]. Dostupné z: <http://www.brasilglobalnet.gov.br/ARQUIVOS/IndicadoresEconomicos/ComExtBrasileiroABR2012.pdf>

MINISTÉRIO DO DESENVOLVIMENTO, INDÚSTRIA E COMÉRCIO EXERIOR. Lista de Exceções à Tarifa Externa Comum – LETEC. *Comércio Exterior*. [online]. [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: www.desenvolvimento.gov.br/portalmDIC/sotio/interna/interna.php?area=5&menu=3378&ref=3375

OECD. Economic Outlook No 92 - December 2012 - OECD Annual Projections In: *OECD.Stat* [online]. 2012 [cit. 2013-01-10]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/>

Portal Brasil. *Retrato da economia* [online]. 2012 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www.brasil.gov.br/sobre/economia/setores-da-economia>

SECEX. *Balança Comercial: Dados Consolidados* [online]. 2011 [cit. 2012-12-19]. Dostupné z: http://www.desenvolvimento.gov.br/arquivos/dwnl_1331125742.pdf

SICE. *First Meeting of the EU-Mercosur biregional negotiations committee*. [online]. 2000 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: http://sice.oas.org/TPD/MER_EU/negotiations/CNB_1_e.pdf

SICE: *Trade Policy Developments: MERCOSUR-EU*. [online]. [s.a] [cit. 2012-12-27]. Dostupné z: http://www.sice.oas.org/TPD/MER_EU/MER_EU_e.asp

UNCTAD. *World Investment report 2012* [online]. United Nations Publication, 2012 [cit. 2012-12-19]. ISBN 978-921-1128-437. Dostupné z: <http://www.unctad-docs.org/UNCTAD-WIR2012-Full-en.pdf>

VCC. *Outward FDI from Portugal and its policy context* [online]. Vale Columbia Center on Sustainable International Investment, 2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://www.vcc.columbia.edu/files/vale/documents/Portugal_OFDI_17_July_2012_FINAL.pdf

WTO. *Trade Profiles: 2012*. [online]. 2012 [cit. 2012-12-16]. ISBN 978-92-870-3846-3. Dostupné z: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/trade_profiles12_e.pdf

WTO. *WTO | GATT members. World Trade Organization* [online]. 2012 [cit. 2012-12-14]. Dostupné z: http://www.wto.org/english/thewto_e/gattmem_e.htm

Přílohy

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Portugalsko: 12 artiklů s největším podílem na exportu do Brazílie 1990,1998

Příloha č. 2: Obchodní bilance Portugalska s Brazílií 2005–2011

Příloha č. 3: Portugalská bilance služeb s Brazílií v letech 2007–2011

Příloha č. 1: Portugalsko: 12 artiklů s největším podílem na exportu do Brazílie 1990,1998

Portugalsko: 12 artiklů s největším podílem na exportu do Brazílie 1990,1998							
1990				1998			
Pořadí:	Název:	Hodnota (tis. EUR)	%	Pořadí:	Název:	Hodnota (tis. EUR)	%
1	Olivový olej	10 225	31,18	1	Olivový olej	32 745	16,31
2	Víno	3 635	11,05	2	Slévárenské formy	19 538	9,73
3	Knihy	3 285	9,11	3	Víno	11 333	5,64
4	Noviny	1 699	5,17	4	Měď	6 801	3,39
5	Slévárenské formy	1 476	4,48	5	Elektronická zařízení	6 036	3,01
6	Ořechy jinde nezařazené	1 206	3,67	6	Kabely a jiné vodiče	5 526	2,75
7	Zelenina jinde nezařazená	1 127	3,42	7	Díly pro motory	4 761	2,37
8	Záznamová média	1 093	3,32	8	Noviny	4 146	2,06
9	Hnojiva	1 039	3,16	9	Knihy	3 921	1,95
10	Jablka, hrušky, kdoule	678	2,06	10	PVC	3 888	1,94
11	Sklářské výrobky	658	2,00	11	Ořechy jinde nezařazené	3 631	1,81
12	Přírodní korek	625	1,90	12	Profilované dřevo	3 607	1,80
	CELKEM 1–12:	26 746	80,52		CELKEM 1–12:	105 933	52,76

Zdroj: SILVA – Portugal/Brasil: uma década de expansão das relações económicas, s. 111, vlastní zpracování.

Příloha č. 2: Obchodní bilance Portugalska s Brazílií 2005–2011

Obchodní bilance Portugalska s Brazílií 2005–2011							
(mld. EUR)							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Export	178,13	254,64	258,19	319,81	294,50	440,17	585,58
Import	984,36	1 232,97	1 381,19	1 363,32	887,53	1 046,50	1 459,87
Saldo	- 806,22	- 978,33	- 1 123,01	- 1 043,51	- 593,03	- 606,33	- 874,30

Zdroj: BANCO DE PORTUGAL – Quadro multidimensional, vlastní zpracování.

Příloha č. 3: Portugalská bilance služeb s Brazílií v letech 2007–2011

Portugalská bilance služeb s Brazílií v letech 2007–2011					
(mil. EUR)					
	2007	2008	2009	2010	2011
Export	560,76	606,47	594,80	882,63	998,47
Import	357,09	331,26	289,83	375,40	369,76
Saldo	203,68	275,21	304,97	507,23	628,71

Zdroj: BANCO DE PORTUGAL – Quadro multidimensional, vlastní zpracování.